

وادی سون سکیس روے اکھان

جمع تے انتخاب
ملک محمد سرور اعوان

نظر ثانی تے مقدمہ
ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

تعارف

ملک محمد سرور اعوان ہوری وادی سون سکیسردی ہک منی پر منی تے علمی دنیا وچ اچھی شہرت رکھنے والی شخصیت نیں، ملک صاحب نے ساری عمر علم تے تعلیم دی نذر کردتی اے، اوہ طویل مدت تک وادی سون سکیسردے مرکزی قصبے (نوشہرہ) دے علاوہ ہور کئی تھاواں تے قوم دیاں پچیاں نوں سنوارن تے لگے رہے ریٹائر ہون توں بعد اپنے علاقہ اعوان کاری دی تاریخ، جغرافیہ، سماج تے روایات دے بارے علمی تے تحقیقی کم کر دے چلے آندے نیں، اوہ ہن تینکر مختلف موضوعات دے بارے کافی کم کر چکے نیں، پاکستان دے ماہرین آثار قدیمہ دی مدد تے رہنمائی دے علاوہ اسلام آباد دے میوزیم واسطے اپنے علاقے دیاں سوغاتاں پیش کر چکے نیں، اج کل اوہ اپنی دریافت ہون والیاں چیزاں دا نوشہرہ وچ میوزیم بنان دی کوشش وچ لگے ہوئے نیں تے امید کیتی جا سکدی اے جے اوہ اعوان کاری دیاں بہت ساریاں عجائبات اپنی یادگار چھوڑن گے!

وادی سون سکیسردی اعوان قوم دی تاریخ تے ثقافت بارے بہت سارے بزرگاں نے علمی تے تحقیقی کارنامے انجام دتے نیں، خود میرے اک عزیز مرحوم صوبیدار گل محمد اعوان ہوران وادی سون سکیسردے علاوہ دو جیاں علاقیاں دے اعواناں دے شجرہ نسب تے تاریخ بارے بڑی محنت نال اک علمی کارنامہ انجام دتا، جیہڑا اج کل جناب محمد یوسف جریل صاحب دے تصرف وچ اے تے اوہ اس دی نوک پلک درست کر رہے نیں، ملک سرور صاحب نے وی اس میدان وچ کافی کم کیتا اے تے اعوان کاری دی تاریخ تے نمایاں شخصیات دے تذکرے توں علاوہ میری درخواست تے وادی سون سکیسردے اولیائے کرام دا تذکرہ وی مرتب کر رہے نیں جیہڑا تقریباً مکمل ہو چکا اے۔

اس علاقے دے اعوان کئی صدیاں توں اپنی وادی وچ الگ تھلگ رہن دے باعث اکثر ایسی خصوصیات نوں سنبھالے تے محفوظ رکھے ہوئے نے جیہڑیاں اوہناں دے وڈ وڈیرے عرب تے پھر افغانستان توں اپنے نال لے کے آئے سن، عربی تے فارسی دے بیشار لفظ اج وی سون دی پنجابی بولی وچ جوں دے توں استعمال ہو رہے نیں تے بہت ساریاں تاریخی، ثقافتی تے

لسانی روایات دے نقش وی دیکھے جا سکدے نیں، ملک محمد سرور اعوان ہوراں اعوان کاری دے علاقائی لہجے وچ استعمال ہونے والے اکھان جمع کیتے نیں تے اوہناں دا انتخاب پیش کیتا اے، میرے پنڈ موضع کھسکی توں اک ہندو گھرانہ اٹھ کے تے تلہ گنگ چلا گیا سی، اس گھرانے دے اک فرد نے، بیہڑا اپچی سن کالج لاہور وچ پڑھا رہیا سی، وادی سون سیکس دے اعوان کاری لہجے اتے تحقیقی مقالہ لکھ کے پنجاب یونیورسٹی وچ پیش کیتا سی ایسہ مقالہ ۱۹۶۱ء وچ میں خود وی دیکھیا سی پر ہن اوہ مقالہ دستیاب نہیں اس طرح ملک سرور ہوراں دا ایسہ علمی کم سب توں پہلا علمی کارنامہ قرار دتا جا سکدا اے۔

ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد چیئرمین شعبہ پنجابی پنجاب یونیورسٹی اسماں ساریاں دے شکر یہ دے حقدار نیں جے اوہناں ملک صاحب دے اس علمی کارنامے تے نظر ثانی کیتی تے ایہدا مقدمہ وی لکھیا جو موضوع دے متعلق قیمتی معلومات مہیا کردا اے، اللہ تعالیٰ اوہناں نوں تے ملک محمد سرور اعوان ہوراں نوں جزا دیوے۔

خادم اہل علم
 پروفیسر ڈاکٹر ظہور احمد انظہر
 ڈین / پرنسپل اوری اینٹل کالج
 پنجاب یونیورسٹی لاہور

اکھان۔ ساڈی لوک دانش

اکھان کیہ اے؟ ایہہ اک دلچسپ سوال اے جیہڑا اَبظاہر بڑا آسان وی اے پر حقیقت وچ ایس دا جواب دلچسپ ہون دے نال نال مشکل وی اے۔ اکھان دا لفظی مطلب اے ”آکھی گئی گل“ پر عام گل تے آکھی گئی گل وچ بنیادی فرق ایہہ اے کہ اکھان وچ انسانی زندگی دے اوہ سارے تجربے ہوندے نیں جیہڑے کسے سماج دی سیاسی، سماجی، اقتصادی، معاشرتی، مذہبی تے اخلاقی صورت حال دے اثر بیٹھاں جنم لیندے نیں۔ زندگی دے ایہہ تجربے اپنی تمہ وچ اجیسی سچائی رکھدے نیں جیہڑوں کدے وی کسے طرح جھٹلایا نہیں جا سکدا۔ ایہہ سچائی اک نسل توں دوسری نسل نوں منتقل ہوندی اے تے ہر آن والی نسل نوں سدھا راہ دکھاندی اے۔ اکھان وچ حیاتی سے تجزیوں دے نیچوڑ نوں نہایت مختصر لفظاں وچ سمودتا جاندا اے۔

بعض لوک اکھان محاورے تے روزمرے وچ فرق نہیں کردے، حالانکہ ایہناں وچکار ڈھیر سارا فرق اے۔ روزمرے وچ لفظ اپنے اصلی معنیوں وچ ورتے جاندے نیں پر محاورے وچ لفظ دے لغوی معنیوں دا خیال رکھنا ضروری نہیں۔ محاورے تے اکھان دا فرق ایس توں ظاہر ہو جاندا اے کہ محاورہ کلام دا جز بن کے اوہدے وچ سما سکدا اے۔ محاورے نوں کلام وچوں کڈھیا نہیں جا سکدا۔ جدوں کہ ایہدے مقابلے تے اکھان وچ ایہہ صلاحیت نہیں اے کہ اوہ کلام دا جز بن جائے۔

اکھان لئی ضرب المثل یا کہوت دا لفظ وی ورتیا جاندا اے۔ عام طور تے اکھان مصرعیاں دی شکل وچ ہوندے نیں جیہڑوں وچ شعری وزن دا خیال رکھیا جاوے یا نہ رکھیا جاوے پر اوہناں وچ بیان کیتی ہوئی سچائی اپنے اندر اک وزن ضرور رکھدی اے۔ بعض ویلے نثر دا جملہ وی اکھان بن جاندا اے۔ دوہاں صورتاں وچ اکھان گھٹ توں گھٹ لفظاں وچ بیان کیتا جاندا اے۔ اختصار تے جامعیت ایس دی بنیادی صفت اے۔ ایسے وجہ توں ایہہ بڑی چھیتی زبان اُتے چڑھ جاندا اے۔ اکھان وچ کسے قوم دی تہذیبی ثقافتی تے تاریخی حیاتی دا عکس وی ہوندا اے۔ لوک گیتاں دی طرح اکھان وی کسے اک بنیادی سوچ یا اچانک خیال دی پیداوار نہیں ہوندے سگوں ایہناں دے پرچھے کسے معاشرے دے صدیاں دے تجربے تے سوچاں دا سفر

ہوندا ہے۔ انج کدی کدائیں بعض شاعراں دے کجھ مصرعے وی اکھان دا روپ دھار جاندے
نیں۔ جیویں فارسی وچ سعدی تے پنجابی وچ سید وارث شاہ دی شاعری چوں ایس دیاں کئی
مثالاں بھہ پندیاں نیں۔ اکھان دے مطالعے توں ایسں کسے قوم دی ذہنی پرداخت تے اوسدے
تاریخی پس منظر توں جانو ہوسکنے آں۔

کجھ لوک اکھان تے مقولہ نوں اکو کجھ سمجھدے نیں حالانکہ ایسناں دوہاں وچ ڈھیر سارا
فرق ہے۔ بھانویں اکھان تے مقولہ دوہاں وچ اک سچائی ہوندی ہے پر فیروی مقولہ اک اجیسی
سچائی ہے جیہڑی اکو موقعے واسطے مخصوص ہوندی ہے۔ تے اوہدے وچ اکھان دی طرح
تشبیلی رنگ پیدا نہیں ہوندا۔ اکھان کسے اک موقعے واسطے مخصوص نہیں ہوندا۔ ایہدا تشبیلی
رنگ آؤن والیاں سلاں تیکر اوسے طرح منتقل ہوندا رہندا ہے جس طرح شروع وچ کسے
اکھان وچ آیا ہووے۔ اکھان دی بُنتر وچ بے ساختگی ہوندی ہے ایہو بے ساختگی اوہدا حسن گنی
جاندا ہے۔

اک ہور گل اکھان پارے گوہ گوچری ہے کہ اکھان دی تہہ وچ کوئی نہ کوئی سبق ضرور
لکھیا ہوندا ہے۔ ہر علاقے دے اکھان اوہوں دی تہذیبی زندگی دا عکس ہوندے نیں۔ ایسناں
وچ عام طور تے سنجیدگی ہوندی ہے تے لوک دانش ایس دی پچھان ہے۔

ساڈی عملی زندگی وچ اکھان بڑی اہمیت رکھدے نیں۔ اپنی گل بات نوں جامع بنا لئی
اکھان ساڈی بڑی مدد تے راہنمائی کر دے نیں۔ اکھان دی ورتوں نال ابلاغ زیادہ مؤثر ہو جاندا
ہے۔ ایہو وجہ ہے کہ مقرر، خطیب، شاعر یا ادیب اپنے کلام وچ حسن تے خوبصورتی پیدا کرن
لئی اکھان وغیرہ کولوں مدد لیندے نیں۔ اکھان ایس لئی وی وجود وچ آوندے نیں کہ ماضی دے
تجربیاں نوں سامنے رکھ کے ایسں اپنے ”حال“ نوں سنوار کیسے تے ”حال“ نوں کجھ رکھ کے
”مستقبل“ دی بہتر تعمیر دے منصوبے بنا کیسے۔ دنیا وی ہر زبان وچ اکھان موجود نیں تے اوس
زبان دے لوکاں دی سوجھ سیانف دا پتا دیندے نیں۔ پنجابی صدیاں توں پنجاب دی زبان ہے
ساڈے اکھاناں وچ پنجاب دی دھرتی اُتے صدیاں توں رواں دواں زندگی دا عکس پوری طرح
موجود ہے۔ ایس لئی اکھان ساڈا لوک ورثہ نیں۔ ایسناں دی حفاظت ساڈا تہذیبی تے ثقافتی
فریضہ ہے۔ ایسے فریضے دی ادائیگی دے عملی اظہار لئی کئی دانشوراں نے اکھان اکٹھے کیے
نیں۔ بلاشبہ اوہتاں دی ایسہ کوشش اپنی حد تیکر بڑی سلاہن یوگ ہے۔ پرہن تک اکھاناں دی
چون دیاں جیہڑیاں گنتی دیاں کچھ کتاباں سامنے آیاں نیں اور زیادہ تر پنجابی دے مرکزی لہجے
وچ نیں۔ جدوں کہ پنجابی دے علاقائی لہجیاں وچ ایسہ کم نہ ہون دے برابر ہے تے جے

کدھرے ہویا اے تے اوہ چھپ کے منظر عام اُتے نہیں آسکیا۔ ہر علاقے دا اپنا مزاج تے اپنیاں اپنیاں روایتاں، رسماں، ریتاں ہوندیاں نہیں لئیں لئی ہر علاقے دے اکھان کسے نہ کسے حد تیکر مرکزی لہجے دے اکھاناں نالوں وکھرے وی نہیں تے بہت حد تیکر ملدے جلدے وی۔ بعض اکھان چند اک لفظاں دی تبدیلی نال نواں روپ اختیار کر جاندے نہیں تے لفظاں دی ایہہ تھوڑی جیسی تبدیلی پڑھن والیاں نون اوس دے مخصوص علاقے بارے اک نویں جانکاری دے جاندی اے۔۔۔ کجھ ایہو جیسی صورت حال محترم ملک محمد سرور اعوان ہوراں دے اینہاں اکٹھے کیتے اکھاناں وچ موجوداے۔ ایہہ اوہ اکھان نہیں جیہڑے وادی سون سکیسر دے اعوان کاری لہجے تے علاقائی روہ ریت تے ثقافتی حیاتی داک نک نقشہ بے لاگ طریقے نال پیش کر دے نہیں۔ اینہاں وچ بوہتے اوہ نہیں جیہڑے ملک صاحب دی لمیری ذاتی عمر دا نچوڑ وی نہیں تے علاقے دی اجتماعی سوچ دے عکاس وی۔ ملک صاحب نے سالاں دی محنت تلاش تے جستجو توں بعد لوک دانش دا ایہہ خزانہ اکٹھا کیتا اے۔ ایہدے وچ اکھاناں دے نال نال کجھ محاورے تے روزمرے وی شامل ہو گئے نہیں۔ اینہاں نون وکھریاں دکھریاں کرن دی ضرورت ایس لئی محسوس نہیں کیتی گئی کہ اک تے اینہاں دا فرق اپنے آپ واضح ہو جاندا اے دوہے اینہاں وچ بیان ہوئی لوک دانش دا تقاضا وی ایہو ای سی کہ اینہاں نون اکوتھل رہن دتا جاوے۔ البتہ اوہناں دے مفہوم نون واضح کرن لئی جیہڑی محنت کیتی گئی اے اوہدی داد دینا ضروری اے۔ کیوں جے اینہاں وچوں اکثر اوہ نہیں جیہڑے عام بندیاں نون یاد تے ہوندے نہیں پر اوہناں دا مفہوم نہ اوہ دس سکدے نہیں تے نہ ای دوہے نون سمجھا سکدے نہیں۔ جدوں کہ سچی گل ایہہ اے کہ لوک دانش نون لوکاں دی دانش دا حصہ بنانا ای اصل کم اے تے ایہہ کم کوئی عالم فاضل، سنجیدہ مزاج محنتی، محقق ای کر سکدا اے۔ ملک محمد سرور اعوان صاحب نے بڑھاپے وچ ایس کم نون سرے چاڑھ کے یقیناً اک اہم علمی فریضہ انجام دتا اے۔ جیہدے لئی اوہ مبارکباد دے مستحق نہیں۔ ایس لوک دانش دی تصحیح، ترتیب تے تدوین دی ذمے داری میری تے محترم خالد ہمایوں صاحب دی سی۔ اپنے ولوں ہر ممکن کوشش کیتی اے کہ اینہوں بنا سنوار کے پیش کیتا جائے جو کجھ بنیا سریا اوہ حاضر اے۔

ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

چونویں اکھان

(آ)

- آبرو جگ وچ رہے تال بادشاہی سمجھو۔
 ترجمہ: دنیا وچ عزت نال زندگی دا گزرتا بادشاہی ای ہوندی اے۔ بادشاہ سراں تے حکومت کردا
 اے پر عزت والا بندہ لوکل دے دلاں اتے حکومت کردا دے۔
- آپ آپ آل تے اوہ اوہی
 ترجمہ: اپنے آپ نوں دو جیاں توں وڈا یا بہتر سمجھنا۔
- آپ بھلا جگ بھلا
 ترجمہ: بندہ آپ چنگا ہووے تے ساری دنیا چنگی گدنی اے۔
- آپ بھلا جگ بھلا۔
 ترجمہ: بندہ اپنے آپ نوں دنیا توں دکھ کر لوے تے دنیا وی بندے نوں بھل جاندی اے۔
- آپ توں گیا، جمان توں گیا۔
 ترجمہ: جیہڑی شے بندے دے ہتھوں گواچ جائے گویا اوہ دنیا وچ ای نہیں۔
- آپ جناب نے مینوں مل لے لیا۔
 ترجمہ: کسے دا احسان من لینا۔ کسے دا شکریہ ادا کرنا۔
- آپ دے نال تے ساڈا کم ہو سی۔
 ترجمہ: کسے دی تعریف کر کے اپنا کم کردا لینا۔
- آپ ڈبے جگ ڈبیا۔
 ترجمہ: بندے اتے کوئی مصیبت آجائے تے اوس نوں ساری دنیا ای مصیبت وچ نظر آوندی
 اے۔
- آپ رُہڑے تے لوکل نوں متیں دیوے۔
 ترجمہ: کسے گل اتے آپ عمل نہ کرنا پر اوسے گل دی لوکل نوں نصیحت کرنا۔
- آپ زندہ جگ زندہ۔
 ترجمہ: بندہ آپ سکھی ہووے تے اوس نوں ساری دنیا وے لوک سکھی چلیدے نیں۔
- آپ میں رچی کچی آپے بڈھی سہاگن
 ترجمہ: بندہ اپنے آپ نوں ای پردھان تے وڈا ظاہر کرے۔

- آپ میاں صوبیدار، بیوی جھونکے بھاڑ
ترجمہ: غریبی وچ اپنے آپ نوں وڈا تے معتبر سمجھنا۔
- آپ نہ اپنے جوگی، گوانڈھ دلائے
ترجمہ: بندے دے پلے کچھ نہ ہووے تاں وی لوکاں دیاں گلاں کرن توں نہیں رہندا
- آپے کمانا آپے کھانا
ترجمہ: کسے دا محتاج نہ ہونا۔ اپنی ہمت نال روزی کما کے گزارا کرنا۔
- آپے دوہئی آپے نوکرانی
ترجمہ: اوس زنانی واسطے ورتتا جاندا اے بیہرطی گھر دا سارا کم آپ کرے۔
- آدمی اپنے مطلب دا اٹھا۔
ترجمہ: اپنی غرض لئی انسان سب کچھ کر لیندا اے
- آدمی تے اچھا اے پر خدا واسطہ نہ پائے۔
ترجمہ: ظاہری طور تے چنگا پر ملن ورتن وچ ماڑا ثابت ہونا
- آدمی جاپے وسے نال، سونا جاپے گھسے نال
ترجمہ: کسے دی اصلیت اوووں ای کھلدی اے جدوں اوہدے نال واہ پوے
- آدمی رکھے کجھ ونجا کے
ترجمہ: کسے وی معاملے وچ بندہ تکلیف اٹھا کے ای کامیابی حاصل کروا اے
- آس بے گالی جو تیکے، جیوندا ہی مر جائے
ترجمہ: دوسریاں دے آسرے بھالن والا زندگی وچ کدی کامیابی دا منہ نہیں ویکھ سکدا۔
- آس پاس برسے وتی پئی برسے
ترجمہ: کسے بندے توں اوپرے لوک تے فائدہ لینن پر اپنے بے فیضے ای رہ جانا
- آسوتاں کیہ لے کے آسو، جاسوتاں کیہ دے کے جاسو
ترجمہ: مطلب پرست تے لالچی بندے نوں ہر ویلے اپنی غرض وی پئی رہندی اے
- آکھن نال ضد سوائی
ترجمہ: کسے بندے نوں بہتا سمجھایا جائے تے اوہ ضد نہ چھڈے
- آندراں گلے نوں آونا
ترجمہ: کسے مصیبت دی وجہ توں بہت دکھ محسوس کرنا
- آنہ آنہ پائی پائی چکنا

ترجمہ: ہر طرح دے خرچ دا حساب کرنا

○ آند آند پائی، نری پیر گھسائی

ترجمہ: کسے کم دی کوشش بہت کرنا پر وچوں فائدہ کوئی نہ ہونا

○ آدے ہاتھی وانگوں تے جاوے کیڑی وانگوں

ترجمہ: کوئی بیماری یا مصیبت آون گلیاں دیر نہیں لگدی پر جان گلیاں بہتی دیر لگدی اے

○ آئی بلا نہیں ٹلدی

ترجمہ: مصیبت اک وار آجائے تے پھتستی نال نہیں جاندی۔

○ آئی موج فقیر دی، جھکی پھوک دتی

ترجمہ: متلون مزاج ہونا۔ طبیعت وچ ٹھہراؤ یا مستقل مزاجی نہ ہونا۔ گھڑی وچ تولہ گھڑی وچ

ماشہ

○ آیا بندہ روزی آئی، گیا بندہ روزی گئی

ترجمہ: ہر بندہ دنیا اُتے اپنا رزق نال لے کے آوندا اے۔ اوہ ای کھاندا اے جیہڑا مقدر وچ

ہووے۔

(الف)

○ اپنا اپنا غیر غیر

ترجمہ: اپنے فیر اپنے ای ہوندے نہیں تے غیراں نالوں چنگے ہوندے نہیں۔

○ اپنا اپنا بناوے

ترجمہ: ہر بندے دی اپنی قسمت تے اپنا نصیب ہوندا اے

○ اپنا پیٹ کٹنا

ترجمہ: اوکھے ویلے لئی بچت کرنا۔

○ اپنا پیسہ کھوٹا، کسے دا کیہ دوش

ترجمہ: قصور اپنے بندے دا ہووے تے دوجے نوں طعنہ نہیں دئی دا۔ اولاد نالائق ہونا۔

○ اپنا کھولو، اپنا پو۔

ترجمہ: اپنے کم اُتے اپنے پیلوں خرچ کرو۔

○ اپنا رکھ پرایا چکھ

ترجمہ: ہر بندہ اپنی شے دی حفاظت کردا اے تے پرائی شے نوں غلط طریقے نال ورتدا اے

- اپنا کرنا، اپنا بھرنا۔
ترجمہ: جو کچھ کرو گے اوسے دا پھل ملے گا۔
- اپنا گھر بگ بھرنا، دوجیاں دے گھر مٹھکدیاں وی ڈرنا
ترجمہ: بندہ اپنے گھر وچ اپنی مرضی نال جیویں چاہوے رہوے پر دوجیاں دے گھر تھوڑا جنال
وقت دی احتیاط نال گزارنا پیندا اے۔
- اپنا مارے چھاویں سٹے
ترجمہ: اپنے دے ہتھوں جے تکلیف ملے گی تاں گھٹ ای ہووے گی۔ اوہ لحاظ ای کرے گا۔
- اپنا مال گیا، آپ چور بنیا
ترجمہ: اپنا نقصان وی ہو جائے تے بندہ لوکل دی نظر وچ مجرم دی آپ بن جائے۔
- اپنی اپنی گور، اپنی اپنی منزل
ترجمہ: ہر بندہ اپنے عملاں دا نتیجہ بھگتے گا۔
- اپنی اے غرض اوتھے، چراواں گائیں کھوتے
ترجمہ: اپنی غرض پوری کرن لئی بندہ ہر غلط کم وی کر لیندا اے۔
- اپنی بنا تیندا ہور نال کیہ، گڈ ٹری سنیمال تیندا چور نال کیہ۔
ترجمہ: اپنے آپ نوں صحیح رکھو، دوجیاں دے عیب لبھن ول دھیان نہ دیو۔
- اپنی پگ اپنے ہتھ
ترجمہ: بندے دی عزت اوہدے اپنے اختیار وچ ہوندی اے۔ رکھ لوے تے بھاویں کوئی حرکت
کر کے برباد کر لوے
- اپنی جھگی دی خیر منانا
ترجمہ: دوجیاں نوں قصور وار ٹھہران دی بجائے اپنے حالات ٹھیک کرن دی نصیحت کرنا۔
- اپنی چلم بھر کے میری جھگی ساڑ دا ایس
ترجمہ: جدوں کوئی بندہ اپنا مطلب کڈھ لوے تے فیر نقصان پہنچان اُتے تل جائے۔
- اپنی کنڈ نظر نہ آنا۔
ترجمہ: بندے نوں اپنے عیب دکھائی نہیں دیندے۔
- اپنی کرن پر، کیا ہندو کیا مسلمان۔
ترجمہ: ہر کے دے اپنے عمل کم آؤندے نیس
- اپنی کھاری دا آپ ہو کا دے۔

ترجمہ: دو جیاں دیاں خرابیاں نوں چھڈتے اپنے ول غور کر

○ اپنی لسی کسے نہ آکھی کھٹی

ترجمہ: اپنے آپ نوں کوئی ماڑا نہیں کھندا

○ اپنی موج بن کجھ نہیں سمجھدا۔

ترجمہ: ناجائز فائدہ اٹھانا۔

○ اپنے آپ گوا کے لعل، در در منگے وال

ترجمہ: اپنے ہتھیں اپنی بربادی کر کے لوکاں کولوں منگناں

○ اپنے بچے نوں ایسا ماریے گوانڈھی دی چھاتی پھٹے

ترجمہ: دو جیاں دی ہمدردی حاصل کرن لئی اپنا دکھاوے دا نقصان کرنا

○ اپنے تنوں پھوڑا

ترجمہ: اپنے ہتھیں کوئی مصیبت سہر دینا۔

○ اپنے دام کھوٹے، پراکھی دا کیہ قصور

ترجمہ: اپنی شے خراب ہووے تہاں دوجے نوں کیہ الزام

○ اپنے گھر آئے کتے نوں کون دھتکار دا اے

ترجمہ: بیجھڑا چل کے آجاوے بھانویں اوہ کرناں وی ویری کیوں نہ ہووے اوہدے نال بُرا

ور تارا نہیں کری دا۔

○ اپنے منہ میاں مٹھو بننا۔

ترجمہ: اپنی تعریف آپ کرنا۔ اپنے آپ نوں چنگا آکھنا۔

○ اپنے موئے بن بہشت نہ ملدی۔

ترجمہ: بناں محنت تے کوشش دے کوئی کامیابی نہیں مل سکدی۔

○ اپنے نال کھلا بلا تے یاراں نال نال مٹول

ترجمہ: اپنی غرض پوری کر لینا تے دو جیاں نوں نال مٹول کرنا۔

○ اپنے وقت دا لال بھکڑ ہونا

ترجمہ: کوئی کم عقل، بہتا عقلمند ہون دا دعویٰ کرے۔

○ اپنے ہتھیں کنڈے وچھانا

ترجمہ: اپنے لئی آپ مصیبت پیدا کر لینا۔

○ اُتلا ساہ اُتے تے تلوں ساہ تے

ترجمہ: کسے واقعے یا گل اتے اچانک بہت زیادہ حیران ہونا۔
○ اتنا پکا جے پیا تر کے

ترجمہ: فضول خرچی کرنا۔ ضرورت توں زیادہ اہتمام کرنا۔
○ اتنا جھوٹ بول جیہڑا چھپ ونجے۔

ترجمہ: زیادہ غلط بیانی توں کم نہیں لینا چاہیدا۔

○ اتھر ہک نہیں، کلیجہ کلیجہ پئی کترنیاں۔

ترجمہ: چھپھے کننیاں دا کردار ادا کرنا۔ جھوٹھی محبت جتاننا۔

○ اٹھ بڈھا ہو یا پر مو ترنانه آیا

ترجمہ: جدوں کوئی سیانا بیانا بندہ بے وقوفی دا مظاہرہ کرے۔

○ اٹھ دی پکڑتے عورت دی مکر، خدا بجائے

ترجمہ: اٹھ غصے وچ آجائے، تے عورت مکر کرن تے تل جائے تے دونوں خطرناک ہوندے نہیں

○ اٹھ دے گل وچ ملی

ترجمہ: بے جوڑ رشتہ

○ اٹھ دے منہ وچ زیرا

ترجمہ: زیادہ ضرورت مند نوں تھوڑے اُتے ٹرخانا

○ اٹھ لدیئے تے اڑاوند اے

ترجمہ: انسان نوں سریاں مصیبتاں تے ذمے داریاں ہر حال وچ نبھاؤنیاں ای پیندیاں نہیں

○ اٹھ میماں توں منگ خلاصی، اوکھ پیاتے کم نہ آسی۔

ترجمہ: ملاں، مشر (برہمن) ملاح، ماچھی، مصلی، موجی، ملنگ، میراٹی کدے اوکھے ویلے کم نہیں

آؤندے۔

○ اٹھ نہ سکاتے لعنت گوڈیاں نوں

ترجمہ: آپ کے قابل نہ ہونا تے اپنی ناکامی دا الزام دوجیاں اُتے دھرنا

○ اج دے بنئے تے کل دے سیٹھ

ترجمہ: کچھ لوک دنال وچ ای امیر بن جاندے نہیں

○ اج ساڑے واسطے کل تہاڑے واسطے

ترجمہ: کسے خاص گل وچ ہر ہک نال برابر واسطے سلوک کرنا

○ اج کریں تے کل پاسیں

ترجمہ: بندے نوں اپنی کیتی دا پھل ملدا اے

○ اج مرے تے کل دو جادن

ترجمہ: بندہ مر جائے تے لوک پھتھیتی بھل جاندا اے۔

○ اجڑی نگری سجا دیس

ترجمہ: کسے بہت زیادہ ویران تھاں ول اشارہ کرنا

○ اے تال وڈا ویلا، اے تال کوئل ویلا اے

ترجمہ: بڑے کم توں جس ویلے وی بندہ جان چھڑا لوے بہتر ہوندا اے

○ اے تیریاں دن دیاں ددھ دیاں نیں۔

ترجمہ: کسے بندے دیاں حرکتاں بے بالاں ورگیاں ہون یا اوہ جان بچھ کے دو جیاں نوں دھوکھا

دین لئی اجیہیاں حرکتاں کرے تے اوہدے ایس رویے اُتے طنز دے طور تے بولیا جاندا اے

○ اے کچے گھڑے بھرنا ایں۔

ترجمہ: کسے بندے نوں مشکل کم کر دیاں دیکھنا۔

○ اے وی میرا مردہ تیں چھپے زندہ تے کافی۔

ترجمہ: ماڑا لائق بندہ نال لائق تکرے توں چنگا ہوندا اے

○ اچی دکان پھکا پکوان

ترجمہ: جنی شہرت ہووے کسے دکان دی اوہدے مقابلے تے مال اونال ای خراب ہووے۔

○ اچھے نوں اچھا نظر آوندا اے برے نوں برا

ترجمہ: ہر بندہ دو بے نوں اپنے وانگن دا ای سمجھدا اے

○ اچھیاں دے کم اچھے، بُریاں دے بُرے

ترجمہ: بندے دی پچھان اوہدے اپنے اعمال نال ہوندا اے

○ احسان دا بدلہ احسان

ترجمہ: جیہڑا سلوک قسیمں دو جیاں نال کرو گے اوہو جیہا ای لوک تھانڈے نال کرن گے

○ احسان کر کے جتنا کیننگی

ترجمہ: کسے نال نیکی کر کے اوہنوں یاد کراندیاں رہن نال انسان دو جیاں دی نظروچ آپے نیواں

ہو جاندا اے۔

○ احسان لوو جمان دا نہ احسان لوو شاہجہان دا۔

ترجمہ: کوشش کرو کہ کسے دا احسان اپنے سر نہ لوو۔ یا غیر دا احسان لے لو پر اپنے عزیز رشتے

داروا احسان نہ لوو۔

○ ادھار دے کے دشمن بناؤ۔

ترجمہ: ادھار دی واپسی اُتے ضرور دشمنی پے جاندی اے

○ اچھی چھوڑ ساری کچھے بھنل

ترجمہ: لالچی بندے نوں ہر ویلے اپنے لالچ دا خیال ہوندا اے۔

○ ادھی مینڈی سہلی، ادھاسب جہان

ترجمہ: بندے دے یار بیلی چنگے ہون تے بندے نوں سارا جہان ای چنگا لگدا اے

○ اڈی اڈی وچ جالے جا بیٹھی۔

ترجمہ: تھوڑے وقت وچ لوکل دے دلاں وچ اپنا مقام بنا کے مشہور ہو جانا۔

○ ازمائے نوں ازمانا بے وقوفی

ترجمہ: جیسٹرے بندے کولوں اک واری نقصان اڑے اوہنوں ای فیرا دہ کم آکھنا نادانی اے

○ استاد ہوے پاس کم ہووے راس

ترجمہ: استاد دی راہنمائی توں بغیر کسے وی فن نوں سکھنا اوکھا کم اے

○ اس گیتی دے تن نام، پرمسو، پرسا، پرس رام

ترجمہ: ماڑا بندہ جیوں جیوں امیر ہوندا جاندا اے اوہدا ناں وی عزت نال لیا جان لگ پیندا اے

○ اسمان زمین وچ پردہ نہیں۔

ترجمہ: راز دی کوئی خاص گل سامنے آجانا۔

○ اسمان زمین ہک کرنا

ترجمہ: کسے کم لئی بہت زیادہ کوشش کرنا

○ اسمان نوں پاڑ کے تھکڑی لانا۔

ترجمہ: کسے بندے دا بہت چالاک یا دھوکے باز ہونا۔

○ اسمانوں ونا ڈگے غریب دے سر

ترجمہ: غیبی آفت غریباں نوں دوجے لوکل توں زیادہ جا پدی اے

○ اشرف پیریں پوے، کمینہ سر چڑھے

ترجمہ: شریف بندہ نرمی ورتدا اے تے کمینہ خواہ مخواہ شور مچاندا اے

○ افیم کھائے امیر یا فقیر

ترجمہ: امیر عیاشی لئی نشہ کردا اے تے غریب اپنا دکھ، تھکن لئی ایسہ زہر پکھلدا اے۔

موکھا

۷

نیواں

رشتے

- اقرارِ جرم نال اصلاحِ جرم
ترجمہ: جرم دا اقرار کرن نال سزا گھٹ جاندی اے
- اک اک دم سو سو رنگ
ترجمہ: وقت بدلایاں دیر نہیں لگدی
- اک اکھ وچ لہر بہر، اک اکھ وچ خدا دا قہر
ترجمہ: اک بندے دا گھٹ مہیاں ہونا تے جلدی ناراض ہو جانا۔
- اک آندا اوہ وی گندا
ترجمہ: شے تھوڑی ہووے پر اوہ وی نکمی ہووے
- اکو آوے دے سب بھانڈے
ترجمہ: سارے بندے برابر نیں۔
- اک چور نالے چتر
ترجمہ: غلطی وی کرنا تے آگوں اکھاں وی کڈھنا۔ یا آگوں بے شرم ہو جانا۔
- اک کرپلا دو جانم چڑھیا
ترجمہ: اک بندہ خود برا ہووے نال ای برائی دا سبب بنے۔
- اک مار وگاڑ اک مار سوار
ترجمہ: بال نوں سزا گھٹ دیوتے پیار نال زیادہ سمجھاؤ۔ زیادہ مارن نال پچھ وگڑ جانا اے۔
- اک میان وچ دو تلواراں نہیں ساندیاں
ترجمہ: دو مخالف اک تھان اکٹھے نہیں بہ سکدے
- اک میں، دو جامینڈا بھائی تیجانائی
ترجمہ: زیادہ بندیاں نوں گھٹ دنا
- اک ہتھ نال تازی نیں وجدی
ترجمہ: معاملہ ہمیشہ دونوں فریق رل کے وگاڑ دے نیں۔
- اکلا نہ ہسنا بھلا نہ رونا
ترجمہ: معاشرے دی رونق بندیاں نال اے۔ کٹے بندے دا وجود کوئی حیثیت نہیں رکھدا۔
- اکٹے دا اللہ بلی۔
ترجمہ: جیہدا کوئی آسرا نہ ہووے اوہدا رب آسرا ہوندا اے۔
- اکھ برابر رکھ۔

ترجمہ: آمنے سامنے ہو کے گل کرنا۔ جھگڑا مکانا۔

○ اکھ بند کر کے کچھ کرنا

ترجمہ: بغیر انجام سوچے کوئی کم کر گزرنہ۔

○ اکھیاں سُرخ کرنا۔

ترجمہ: ناراض ہونا، غصے ہونا۔

○ اکھیاں سُسکھ کلیجہ ٹھنڈا۔

ترجمہ: بہت زیادہ خوشی ہونا۔

○ اکھیاں وچ رات کٹنا۔

ترجمہ: شدت نال انتظار کرنا۔

○ اکھیاں بدل لینا۔

ترجمہ: بے وفائی کرنا۔ بے مروتی کرنا۔

○ اکھیاں پھیر لینا۔

ترجمہ: بے وفا ہو جانا۔

○ اکھیاں تے جا دینا، اکھیاں تے بٹھانا

ترجمہ: بہت زیادہ عزت کرنا۔

○ اکھیوں انھی ناں نور بھری

ترجمہ: کم عقل بندے دا اپنے آپ نوں وڈا عقلمند سمجھ لینا یا آکھنا۔

○ اگے اگے پچھے کندھ۔

ترجمہ: ہر پاسے دکھ ای دکھ تے مصیبتاں ای مصیبتاں ہونا

○ اگ جانے ساڑ جانے پھوکن والے دی بلا جانے

ترجمہ: دشمن نقصان اپڑا کے بے نیاز ہو جاندا اے اوہنوں کیہ پتا اے کہ مصیبت وچ پے

بندے نال کیہ گزار دی اے

○ اگ کھاسی تے انگار گہسی

ترجمہ: بڑے کم دا بُرا نتیجہ ہوندا اے

○ اگ لاکے تماشا دیکھنا

ترجمہ: کوئی فتنہ جگا کے خوش ہونا

○ اگ گلیاں پانی لبھنا

ترجمہ: جس ویلے مصیبت آجائے تے فیراوبدا اوپا لبھن دی کوشش کرنا۔

○ اگ گلیاں کھوہ نہ کھئی اے

ترجمہ: مصیبت ویلے بندے نوں پھیتی جانا پے جائے تے اوہ چاہندا اے کہ سب کچھ چھڈ کے نھنس جاوے۔

○ اگ لگے تاں جل بجھائے، جے جل نوں لگے تاں کون بجھائے۔

ترجمہ: چھوٹی عمرے بندے دی اصلاح ہو سکدی اے وڈیاں ہو کے اصلاح ناممکن ہو جاندی اے۔

○ اگیاں کیتیاں پھیلیاں، مھلتیاں

ترجمہ: باپیاں یا وڈیاں دیاں غلطیاں دی سزا اولاد نوں ملدی اے۔

○ اگلے نوں نہ گھاہ نہ پچھلے نوں پانی

ترجمہ: کسے کم وچ بہت وڈی بدانتظامی ہونا

○ اگلے ہوئے پچھلے، پچھلے ہوئے پردھان

ترجمہ: پرانے بندیاں نوں ہٹا کے نویں بندے نوں معتبر تے وڈا بنا لینا۔

○ اگ نال منہ سرے ادھار نال پیٹ

ترجمہ: قرضے دی مصیبت دو جیاں مصیبتاں نالوں ودھ ہوندی اے

○ اگ نہ اگل لعل اگل

ترجمہ: بری گل توں پرہیز کرو تے چٹکیاں گلاں کریا کرو۔

○ اگ وچ جو چیز گئی اگ ہو گئی۔

ترجمہ: جس قسم دی صحبت لھے بندہ اوویں دا ای ہو جاندا اے

○ آگوں واسطے کن ہو جانا۔

ترجمہ: آئندہ لئی کسے کم توں احتیاط کرنا۔

○ اگے اگ کچھے کندھ

ترجمہ: ہر پاسے دکھ ای دکھ تے مصیبتاں ہونا

○ اگے گرو پچھے چیلے

ترجمہ: جیہو جیہا استاد ہووے گا اوہو جیہا ای شاگرد ہووے گا۔

○ لئے استرے نال سر مناونا

ترجمہ: بہت وڈی مصیبت وچوں گزرنا

- اللہ تے میں دوستی، اللہ میں نہ بھاوے
ترجمہ: اللہ دی ذات اوس بندے نوں پسند کردی اے جیہدے وچ غرور نہ ہووے۔
○ اللہ دی لاٹھی بے آواز۔
- ترجمہ: رب دی ذات ظلم وادب لہ چپ چیمیتے ای دے دیندی اے
○ امب کھاؤ پال دا، ککھرھی کھائے ڈال دا
ترجمہ: ہر کم صحیح تے مناسب طور طریقے نال کرنا چاہیدا اے۔
○ امب کھاؤ، درختاں دی گنتی نہ کرو۔
- ترجمہ: اپنے کم یا فائدے ول دھیان رکھو۔ خواہ مخواہ دیاں بھتاں نہ کرو۔
○ امب گڈو تے امب کھاؤ۔
- ترجمہ: چنگے کم کرو گے تے نتیجے وی چنگے ہون گے
○ امیر دے گوانڈھ شمالا قبر نہ ہووے
- ترجمہ: امیر بندہ دولت دے غرور وچ غریب دی عزت نہیں کروا
○ اُن لئی لیلایا، انا چرے کپاہ
- ترجمہ: نفعے کئی کوئی شے حاصل کرنی پر اوہدے توں انا نقصان ہو جائے
○ اناج دا کال نہیں، راج دا کال اے
- ترجمہ: معاشی وسیلے تے ہون پر بد انتظامی ہووے۔
○ انسان اک پکھیر وائے
- ترجمہ: ہر بندے دے اندر سیر سپاٹے دا شوق ہوندا اے
○ انھاں جانے اکھیاں دی بہار
- ترجمہ: کسے نعمت دی قدر اودوں ہوندی اے جدوں اوہ نہ رہوے
○ انھاں حافظ، کانا راجا
- ترجمہ: پنڈاں تھواں وچ ہر انھے نوں عزت نال بلان لئی حافظ تے کلنے نوں راجا آکھیا جاندا
اے
- اتھاں ملّا، ڈھٹھی مسجد
- ترجمہ: نکتے بندے دے سنگی ساتھی وی نکتے ای ہوندے نیں۔
○ انھی گائے، ڈورا ونجائے، گوائے۔
- ترجمہ: کسے بندے دی سستی دل اشارہ کرنا

- انھیساں حُوراں، لوہے فرشتے
ترجمہ: بے کار تے کتے لوکاں ول اشارہ اے
- انھیساں وچ کانا راجا
ترجمہ: بے کار لوکاں وچوں کے اک دا کجھ چنگیاں ہونا
- انھے اگے رونا اکھیں دا زیاں
ترجمہ: ناسمجھ تے بے وقوف دے اگے کوئی وی گل کرنی فضول ہوندی اے۔
- انھے نوں کیہ چاہیدا اے۔ دو اکھیاں۔
ترجمہ: غرض مندوں اپنی غرض دے پورا ہون نال مطلب اے۔
- انھیری آوے تاں بیٹھ ونبو مینہ آوے تاں بھجو۔
ترجمہ: موقع محل دے مطابق ویکھ سوچ کے قدم اٹھانا چاہیدا اے۔ تھوڑے نقصان نوں تے برداشت کیتا جا سکدا اے پر زیادہ نقصان دا خطرہ ہو جائے تے پچالئی فوری کوشش کرو۔
- اوچھ بھرن نال ودھن روگ۔
ترجمہ: مٹکھ رکھ کے کھانا چاہیدا اے زیادہ کھان نال صحت خراب ہو سکدی اے۔
- اوچھی رقم کھائے خصم
ترجمہ: تھوڑی پونجی نال وڈا کاروبار کریئے تے اصل رقم وی ضائع ہو جاندی اے۔
- اوچھے دا کھانا گل گل نال طعنہ
ترجمہ: کمینہ بندہ گل گل نال اپنا احسان جتاندا اے
- اوڑھ لئی میں لوئی، کیہ کرے گا کوئی
ترجمہ: کوئی بندہ جدوں بے حیا ہو جاوے تے فیراوہنوں کے دی شرم نہیں رہندی
- اوکھے وقت دا گاہنا
ترجمہ: اوکھے وقت وچ کوئی وی کم آؤن والی شے کول رکھنا
- اول خویش بعد درویش
ترجمہ: پہلاں اپنیاں دے حق حقوق دا خیال رکھو فیرو جیاں دل دیکھو۔
- اول طعام بعد کلام
ترجمہ: . بھکھ ویلے پہلے کھانا کھاؤ فیرو کے ہو ر کم ول دھیان کرو۔ . بھکھے ڈھڈ کوئی کم چنگے طریقے نال نہیں کیتا جا سکدا۔
- اول مرنا، آخر مرنا، فیرو مرناں کیہ ڈرنا

ترجمہ: موت اٹل حقیقت ہے۔ ایدے توں ڈرنا نہیں چاہیدا۔ ڈرن دا کوئی فائدہ نہیں
 ○ او نگھدیاں نوں سوندیاں کیٹری دیر
 ترجمہ: صاف نیت نال کم شروع کریئے تے دیر نہیں لگدی۔
 ○ اوہ کڑی پر دھان، جس دی سس نہ ننان
 ترجمہ: اوہ کڑی جینوں سوہرے گھر کوئی روکن ٹوکن والا نہ ہووے اوہ ہر کم وچ خود مختار
 ہوندى اے

○ اوہ کیٹری گلی جتھے پھتو نہیں کھلی
 ترجمہ: اوس بندے ول اشارہ اے جیہڑا ہر گل وچ خواہ مخواہ دخل پیا دیوے
 ○ اوہ نتھ لے کے کھڑا تیار، اوہ تک کہن نوں تیار
 ترجمہ: کسے اک کم نوں کرن لئی بہت سارے لوکاں دا اپنا اپنا ارادہ ہونا۔
 ○ اوہ اپنا جیہڑا اپنے کم آوے۔
 ترجمہ: رشتے داری یا دوستی دی پہچان ایسہ اے کہ اوکھے ویلے کم آوے
 ○ اوہو ای ڈبے سمندر، چٹال دے وڈے بھار
 ترجمہ: زیادہ مغفورتے بھگوالو بندے اخیر اپنی عزت آپے ای تباہ کروا لیندے نیں
 ○ ایدھر کھوہ، اودھر کھائی
 ترجمہ: ہر پاسے مصیبتاں تے دکھ ہونا۔
 ○ ایسناں تلال وچ تیل نہیں
 ترجمہ: کسے کم یا گل توں ناامیدی دا اظہار کرنا

(ب)

○ با ادب بانصیب، بے ادب بے نصیب۔
 ترجمہ: بزرگیاں دا ادب کرن والا خوش نصیب ہوندا اے۔ ادب نہ کرنے والے دا مقدر بریادو ہو
 جاندا اے۔

○ باپ بھکاری، پتر بھنڈاری
 ترجمہ: بے کارتے کئی اولاد ول اشارہ اے۔ بیوتے منگ پن کے گزارا کرے پر پترنے لنگر
 لائے ہوئے ہون۔

○ باپ بھلا نہ بھیا، سب توں بھلا روپیا

ترجمہ: سب دولت دے رشتے دار ہوندے نیں۔ دنیا وچ بندہ ہر مکملے دا حل پیے نال بھدا اے۔

○ باپ مرے پتر راج کرے

ترجمہ: دولت مند والد مرجائے تے اولاد بعد وچ عیش کردی اے۔

○ بادشاہواں دیاں گلاں بادشاہ جانن۔

ترجمہ: امیراں تے دولتندراں دا اپنا ای اک وکھرا مزاج ہوندا اے۔

○ بازار اس دے جو لے کے دے

ترجمہ: بندہ اعتبار والا ہووے تے اوہنوں ہر کوئی ادھار دے دیندا اے

○ باسی پھل وچ باس نیں۔ پردیسی بلم تیری آس نیں

ترجمہ: جس طرح پھل چوں نکلی خوشبو پرائی ہو جاندی اے اوہدے واپس آن دی امید نہیں

کہتی جا سکدی ایسے طرح پردیسی دی یاری دا کوئی اعتبار نہیں ہوندا۔

○ بالیے پھل بھانویں مڈھی ہووے، کھاویے کنک بھانویں بھجی ہووے، رہویے شہر

بھانویں جھگی ہووے۔

ترجمہ: بندہ بھانویں غریب ہووے اوہنوں اپنی بہتری لئی کوشش کرنی چاہیدی اے۔

○ باندی سو بیوی بنی، بیوی سو باندی

ترجمہ: جدوں کوئی وا بندہ کسے نوکرانی نوں اپنی بیوی بنا لوے تے پہلی بیوی دی عزت گھٹ

جاندی اے۔

○ بخت سون نہ دین، بھیڑ جاگن نہ دین

ترجمہ: نیک بندہ ہر ویلے نیکی دی ٹوہ وچ رہندا اے تے برا برائی دی ٹوہ وچ

○ بچہ پھمیں تے ڈھنڈورا شہریں

ترجمہ: کوئی شے بندے دے کول ہووے پر اوہنوں باہر بھدا پھرے

○ بڈھاتے بال برابر

ترجمہ: بڈھے وارے بندے دیاں عادتاں ضدی بال ورگیاں ہو جاندیاں نیں۔ مزاج اکو جیہا ہوندا

اے۔

○ بڈھا طوطا ہن کیہ پڑھے

ترجمہ: جوانی وچ بندہ کوئی ہنر نہ سکھ سکے تے اخیر لی عمر وچ کیہ سکھنا ہوندا اے۔

○ بڈھا عشقی ڈبے وچ گا جہراں

ترجمہ: بڑھے وارے عشق کمانا، کوئی فائدہ نہیں۔

○ بڑھا مرد نرا موتر، بڑھی رن نرا سوتر

ترجمہ: بڑھاپے وچ مرد نالوی عورت گھردی چار دیواری وچ زیادہ مفید ثابت ہوندی اے۔ اوہ
وہلی بیٹھی وی اپنے تجربیاں نال نونہاں دھیاں دی تربیت کردی رہندی اے۔

○ بڑھی گھوڑی لال لگام

ترجمہ: بڑھے بندے دا جواناں ورگیاں حرکتاں کرنا

○ بڑھی گھوڑی گل توتیاں دی جوڑی

ترجمہ: بڑھا بندہ جواناں والے فیشن کرے۔

○ بڑا نوالہ کھاؤ، بڑا بول نہ بولو۔

ترجمہ: امیری اتے غرور نہ کرو۔

○ بکرے دی ماں کدوں تک خیر مناسی

ترجمہ: بڑے بندے نوں اک نہ اک دن ضرور سزا مل کے رہندی اے

○ بلائی نہ چلائی، میں کڑی دی تائی

ترجمہ: خواہ مخواہ زورا زوری کسے نال تعلق بنان دی کوشش کرنا۔

○ بلدی تے تیل پانا

ترجمہ: کسے فتنے نوں حیلے بہانے نال ہور چکنا

○ بلی دودھ والی ڈولی دی رکھوالی

ترجمہ: کسے بددیانت بندے کول امانت رکھنا۔

○ بلی دے خواب چھپھڑے

ترجمہ: ہر بندہ اپنے مطلب نوں پورا کرن لئی اپنیاں سوچاں سوچدا اے

○ بلی کوئی خدا واسطے چوہے نہیں کھاندی

ترجمہ: ہر بندہ اپنے مطلب لئی دوجے واکم کردا اے

○ بلی کھاسی نہیں تاں ونجاسی تاں سسی

ترجمہ: بڑے بندے توں کدی وی فائدے دی امید نہ رکھو۔

○ باندر دی دوستی نرا جنجال

ترجمہ: کیہنے دوست کولوں ہمیشہ نقصان ہوندا اے

○ باندر دی کیہ اشنائی

بھدا

بر نہیں

پلے شر

ن گھٹ

نیہا ہوندا

ترجمہ: کہتے بندے دے دا کوئی اعتبار نہیں ہوندا۔

○ باندر دے گلے موتیاں دا ہار

ترجمہ: جدوں کوئی بُرا بندہ اُپروں اُپروں چنگا نظر آوے۔

○ بندہ جوڑے ذرا ذرا رام رڑھائے کپے

ترجمہ: بُرا وقت آوے تے کیتی کرائی محنت اُتے پانی پھر جاندا اے۔ کنجوس دی کمائی اک دم اڑ جاندی اے

○ بندے بندے وسوں، کنڈے کنڈے واڑ

ترجمہ: بندے اکٹھے رہن لگ پین تے آبادی ہوندى اے تے اوہ کسے معاشرے لئی ایسے طرح مفید ہو جاندا ہے نیں جیویں فصلاں دے دوالے کنڈے دی واڑ ہوندى اے جیہڑی فصلاں دی حفاظت کردی اے۔

○ بن متلیاں موتی ملن، متلیاں ملے ہکھ۔

ترجمہ: کدے تے سوال کیتیاں بغیر ای مقصد مل جائے تے کدے متلیاں کجھ وی نہ بٹھے۔

○ نبیا اپنا گڑ بنا کے کھاوے، لوکاں توں چھپا وے

ترجمہ: ہر بندہ دو جیاں توں اپنے راز چھپا کے رکھدا اے

○ بنیا میرا یار، ایہتھے دشمن دا کیہ کار

ترجمہ: کاروباری بندہ ہر ویلے نفعے نقصان دے پکر وچ رہندا اے۔ اوہنوں کسے ہور دی پرواہ نہیں ہوندى۔ جس بندے دے دوست بُرے ہون اوہنوں کسے دشمن دی لوڑ نہیں رہندی۔

○ بیئے دا پتر کجھ دیکھ کے ای ڈگے گا

ترجمہ: عقلمند چالاک تے خود غرض بندے دا کوئی کم فائدے توں خالی نہیں ہوندا۔

○ بیئے دی کمائی، ویاہ یا مکان نے کھائی۔

ترجمہ: بیئے یا کنجوس دی کمائی اوہدے اپنے اُتے خرچ نہیں ہوندى۔ یعنی اوہدا فائدہ اوہدی اگلی نسل تے لے سکدی ہے بیئے دی اپنی قسمت وچ اوہدی کمائی گھٹ ای ہوندى اے۔

○ بنی دے سب، وگڑی دا کوئی نہ

ترجمہ: چنگے ویلے دا ہر کوئی دوست ہوندا اے ماڑا وقت آجاوے تے کوئی دوست نہیں بن دا۔

○ بہانے موت، حیلے رزق

ترجمہ: موت دا کوئی نہ کوئی سبب اپنے آپ بن جاندا اے۔ پر روزی کمان واسطے سبب بنانا پیندا

اے۔

○ ہستا نیواں جو تھیوے اوسنوں بھلا نہ جان

ترجمہ: خوشامندی بندے توں بچو

○ بی بی کرے خطا باندی پکڑی جا

ترجمہ: غلطی مالک کرے تے سزا نوکروں مل جائے

○ بے حیا دی رو بلا

ترجمہ: بے شرم تے ڈھیٹھ بندے نوں عزت یا بے عزتی دی کوئی پرواہ نہیں ہوندی۔

○ بے درد قصائی، کیہ جلنے پیڑ پرائی

ترجمہ: ظالم ظلم کر دیاں مزہ لیندا اے۔ مظلوم دی تکلیف دی کوئی پرواہ نہیں کردا۔

○ بے وقوف دے سر سنگ نہیں ہوندے۔

ترجمہ: کم عقل تے بے وقوف بندے دی کوئی خاص پہچان نہیں ہوندی۔ اوہدی کم عقلی

اوپدیاں حرکتیاں توں ظاہر ہو جاندی اے۔

○ بیاہ کچھے دھر گڑیاں

ترجمہ: زیادہ خرچہ کرن توں بچن لئی تھوڑے خرچے توں وی پرہیز کرنا

○ بیٹھے نالوں بیگار بھلی

ترجمہ: ویسلا رہن نالوں کچھ نہ کچھ کر دیاں رہنا چنگا اے

○ بیرس بیر، بجن ڈھیر۔ بیرس بُور بجن دور

ترجمہ: سب ہوندے دے یار نہیں، یعنی جدوں انسان اُتے چنگے دن ہون سب اوہدے بجن

ہوندے نہیں تے جدوں ماڑے دیں ہون، نیڑے وسدے بجن وی دوروں دیکھ کے رستہ بدل

لیندے نہیں۔

○ بیوی نیف بخت، دمڑی دی وال تن وقت

ترجمہ: بیوی سلیقے والی ہوے تے اوہ گھٹ پیسے نال وی گھر چلا لیندی اے

○ بھاجی دی بھاجی، کیہ دوجے دی محتاجی

ترجمہ: احسان دا بدلہ احسان ہوندا اے

○ بھادروں توں بچے تدفیر ملاں گے

ترجمہ: انتہائی مایوسی دا اظہار کرنا۔ بھادروں دے مینے وچ اکثر وبائی بخار ہو جاندا اے۔

○ بھائی جیسا کوئی دوست نہیں، بھائی جیسا کوئی دشمن نہیں

- ترجمہ: بھرا دی دوستی بھلی تے دشمنی بہت بُری اے
- ہٹھے پیا اوہ کھادا، جے عذاب ڈٹھا ڈاڈھا
- ترجمہ: زیادہ کھانا صحت لئی نقصان دہ ہوندا اے۔ بے عزتی دی روٹی نالوں، کھکھا رہنا بہتر اے
- ہٹھی وچوں کڑھیا، ہٹھے وچ پیا
- ترجمہ: چھوٹی مصیبت چوں نکل کے وڈی مصیبت وچ پھس جانا
- ہٹھے پوے اوہ سونا جیہڑا کن پاڑے
- ترجمہ: اوہ دوست کم دا نہیں جیہڑا مصیبت دی وجہ بن جائے
- بھرے گھرے بھی اک دو جے نال نکر اپندے نیں
- ترجمہ: جس گھر چار جی رہ رہے ہون او تھے آپس وچ کھیہ کھیہ ہو ای جاندی اے
- بھڑوے منہ اُتے بھڑوا نہیں آکھدے۔
- ترجمہ: بُرے نوں منہ اُتے کوئی برا نہیں آکھدا۔
- کھکھ راٹھاں تے دُھپ کاٹھاں
- ترجمہ: خاندانی بندہ غریبی تے مصیبت نوں ایس طرح جر لیندا اے جیویں سکی لکڑی دھپ وچ
- چپ چاپ پئی ہووے۔
- کھکھا مردا کیہ نہ کردا
- ترجمہ: مجبوری بندے کولوں سب کجھ کرا لیندی اے
- کھکھاں دے ڈھیکے، لنگھناں دے ڈکار
- ترجمہ: بہت زیادہ غریبی وچ گزارا کرنا
- کھکھی آکڑ وکھانا
- ترجمہ: غریبی وچ وی رعب داب نال رہنا۔ اپنا آپ منوان دی ناکام خواہش کرنا
- کھکھے تھئے لکھے، وچ چڑھے پکھے
- ترجمہ: وڈے کاروبار توں نقصان اٹھانا پر چھوٹا جیہا کاروبار کر لینا
- کھکھے یار سیرٹے، بگن چھڈے ہم لوک
- ترجمہ: غریب دوست نوں تھنے وی گھٹ قیمت والے، تے جاندے نہیں
- بھلے دا زمانہ نہس
- ترجمہ: نیکی دا بدلہ لوک ہمیشہ برائی وچ دیندے نیں
- بھلے بُرے وچ اک گٹھ فاصلہ

ترجمہ: اچھے تے بڑے بندیاں وچ صرف ورتارے یعنی عملاں دا ای فرق ہوندا اے

○ بھینڈاں ددھ دتا پر اوہ وی میٹگناں پا کے

ترجمہ: کسے نوں کوئی شے دینا پر ایس طرح کہ اوہنوں زیادہ فائدہ نہ ہووے

○ بھیڑے بھیڑے یار بھائی لچھو دے

ترجمہ: بڑے بندے دی دوستی بڑے نال ای ہوندی اے

○ بھیڑے دے بھیڑ کڈتے

ترجمہ: بھیڑے بندے نوں ہر ویلے بھڑا خیال ای بھدا رہندا اے۔ بڑے بندے دی سزا شروع ہونی

○ بھین دے گھر بھائی مندا، دھی دے گھر ماں، سوہر دے گھر جوئی مندا

ترجمہ: قریبی رشتیاں وچ فاصلہ رہوے تے بہتر اے۔ یعنی بھرا بھین دے گھر، ماں اپنی دھی

دے گھر تے جوئی سوہرے دے گھر رہن لگ پوے تے اخیر پھک پے جاندی اے۔ عزت گھٹ

جاندی اے۔

(پ)

○ پابھر چاؤل رسوئی چوبارے اتے

ترجمہ: گھٹ حیثیت دا بندہ اپنے آپ نوں وڈا ظاہرے کرے

○ پانی چھٹی سائیاں دی

ترجمہ: اوس تھاں بولدے نیں جدوں کسے بے گانے دا نقصان اکھیاں دے سامنے ہووے

○ پانہ پڑھیا پیوی دا متھا سڑیا

ترجمہ: زیادہ کوشش دے باوجود کم علم رہنا۔ محنت زیادہ پر فائدہ گھٹ ہووے۔

○ پانی وچ سوئی مارن نال پانی دکھ نہیں ہوندا

ترجمہ: خونی رشتے توڑیاں وی نہیں ٹڈے

○ پانی وچ مدھانی

ترجمہ: بے فائدہ محنت

○ پانی ہونڈیاں تیمم روا نہیں

ترجمہ: اصل شے دے ہونڈیاں نقل دی لوڑ نہیں ہوندی۔

○ پُتر پوتڑیاں دا وگڑیا ہویا

ترجمہ: شروع توں ای وگڑے مزاج دا ہونا

○ پتر نہیں کھڑکیا

ترجمہ: کسے دا چپ چپاتے آؤنا

○ پتر کھیننی رن دا، ناں فتح خاں

ترجمہ: کسے کھینے بندے دا اپنے آپ نوں وڈا معتبر ظاہر کرنا

○ پتر لڈکا، رن تمباکو چھکنی۔ حاکم وڈی خور، نتاں نوں چھوڑ

ترجمہ: لاڈے پتر، نشی عورت، تے رشوت لین والے افسر ناں متھالانا نقصان والی گل اے

○ پتھروں جو تک نہیں لگدی

ترجمہ: برے بندے تے نصیحت اثر نہیں کردی

○ پٹھان دا پوت، گھڑی اولیا، گھڑی بھوت

ترجمہ: پٹھاناں دے مزاج دا کچھ پتا نہیں ہوندا۔ گھڑی وچ ماشہ، گھڑی وچ تولہ

○ پچھوں دیاں ماریاں پکھڑاں اُتے

ترجمہ: وقت دے اتے کم نہ کیتا جاوے تے بعد وچ پچھتانا بے کار ہوندا اے

○ پرانا ٹھیکرا قلعی دی چک

○ ترجمہ: بڈھی رن دا بناؤ سنگھار کر کے اپنے آپ نوں چھوٹی عمر دی ظاہر کرنا۔

سجاوٹ کرنا

○ پرانی پیڑ، کدھیں تیر

ترجمہ: پرانے بندے دا دکھ محسوس نہیں ہوندا

○ پرانی مجھ دا کھپر وڈا

ترجمہ: دو بے دی شے بندے نوں اپنی شے کولوں چنگی جا پدی اے

○ پرانے ہتھ باز پالنا

ترجمہ: دو جیاں دے آسرے تے حیاتی گزارنا

○ پریت تائیں بھارے جے سڑکے نہیں جاندے

ترجمہ: اوس آدمی لئی بولدے نیں، جیہڑا اپنے بے فائدہ وقار لئی گھر بیٹھا رہوے

○ پڑھیانہ لکھیا، ناں محمد فاضل

ترجمہ: گھٹ علم والا بندہ اپنے آپ نوں عالم فاضل ظاہر کرے۔

○ پنج انگلیاں برابر نہیں

- ترجمہ: سارے انسان کو جیہے نہیں۔ کوئی چنگا ہوندا اے کوئی ماڑا
 ○ پنچے کھیو وچ تے سرکڑا ہی وچ
 ترجمہ: ہر ویلے عیش دی زندگی بسر کرنا۔ کوئی غم تے فکر نہ ہونا
 ○ پنچ کمن بلی تاں بلی ای سہی
 ترجمہ: کسے گل یا مسئلے اُتے اتفاق کر لینا۔ سب دی اکو رائے تے صلاح ہونا
 ○ پھاپھا کٹنی رن
 ترجمہ: مکار عورت۔
 ○ پھٹ مل ویندے، سخن نہ و سرن یاراں دے
 ترجمہ: جسم اُتے لگے زخم بھر جانداں نیں پر اپنیاں دے طعنے ہمیشہ یاد رہندے نیں۔
 ○ پہلی بسم اللہ ای غلط۔
 ترجمہ: کسے کم دی ابتدا ای غلط طریقے نال کر لینا۔
 ○ پہلے گھر بعد مسجد
 ترجمہ: اپنی کمائی تے پہلا حق گھر والیاں دا۔ بعد وچ نیکی دے کماں اُتے خرچ کرو۔
 ○ پیاسا کھوہ تے آؤندا اے، کھوہ پیاسے کول نہیں جاندا۔
 ترجمہ: غرض مند بندہ اپنے مطلب لئی ہر کسے کول جاندا اے
 ○ پیٹ نہ پیساں روٹیاں، پھے گلاں کھوٹیاں
 ترجمہ: بھکھے بندے نوں خالی پیٹ ہر گل بے فائدہ نظر آؤندی اے۔
 ○ پیٹ وچ کدّن چوہے
 ترجمہ: کسے نوں بہت زیادہ بھکھ لگنا
 ○ پیراں توں چوٹی تائیں سڑنا
 ترجمہ: بہت زیادہ غصہ آؤنا۔
 ○ پیر دی پیری نال کم اے، اس دے عملاں نال ساڈا کیہ
 ترجمہ: بزرگ دی بزرگی نوں دیکھو اس دے عملاں اُتے تنقید نہ کرو۔
 ○ پیر قبراں وچ ہونا
 ترجمہ: بہت زیادہ بڑھا ہو جانا
 ○ پیلے رنگ نہ رتی، دوہے رنگوں وی بد رنگ
 ترجمہ: اوس تھاں بولدے نیں جتھے معمولی کامیابی توں بعد ناکامی ہو جاوے۔

○ تار و جی راگ بجھا۔

ترجمہ: عقل نال ہر شے دی پچھان ہو جاندی اے

○ تاڑی دو ہنتر و جدی اے

ترجمہ: لڑائی یا چڑھائی ہمیشہ دونوں پاسیوں و جدی اے

○ تالو کھٹھی ڈومنی گائے تال بے تال

ترجمہ: گان والے نوں راگ داری دے اصولاں دا پتا نہ ہووے تے اوہ بے سرا ای گاؤندا

اے۔ طریقے قاعدے دے خلاف کم کرنا

○ تانا پیٹا سو تر پرانا

ترجمہ: بے فائدہ محنت کرنا

○ تانے گھانا یاں کہ پیٹا گھانا

ترجمہ: کسے وی شے دی کمی نہ ہونا

○ تانوں تانوں تاثیر مجلسوں خصلت

ترجمہ: انسان دا اپنے والدین دیاں عادتوں تے ماحول توں متاثر ہونا فطری امر اے

○ ترت پھرت وچ ہووے کام۔ جد مٹھی وچ ہووے دام

ترجمہ: پیسے نال ہر کم ہو جاند اے

○ ترت دام مہاپن

ترجمہ: نقد قیمت اتے شے خریدنا ہک وڈیائی اے

○ ترتیجے دن مردا وی حلال

ترجمہ: مجبوری دی حالت وچ حرام کھا لینا دی جائز ہوندا اے

○ تسبیح پھیرو کسے نوں گھیرو۔

ترجمہ: مکاری نال دو جیاں نوں اپنے دھوکھے وچ لے آنا۔ مکار بندے دی چالاکی ول اشارہ اے

○ تقاضے دا حقہ وی نہ پیجیجے

ترجمہ: جس گل توں قتنہ پیدا ہووے اوہ گل نہ کرو

○ تقدیر دا کھوٹا، کیوں نہ اٹھائے تروٹا

ترجمہ: جس بندے دی تقدیر ماڑی ہووے اوہ نوں کوئی وی نقصان توں بچا نہیں سکدا۔

○ تقدیر اگے تدبیر نہیں چلدی۔

ترجمہ: ماڑی تقدیر دا کوئی علاج نہیں ہوندا۔

- ترا دو بے نال کیہ اپنی نیز توں
ترجمہ: دو بے دے معاملے وچ دخل نہ دیو۔ اپنے کم نال کم رکھو۔
- تیرے توں ونجاں تاں خدا سئو
ترجمہ: میں تیرے نال بے وفائی کراں تے کافر ہوواں
- تیرے منہ وچ گھيو شکر
ترجمہ: کسے دے مومنوں نیک گل سن کے، اوس نیک خواہش دی تکمیل لئی آکھدے نیں
- تل پکھے پہاڑ
ترجمہ: ظاہر وچ مشکل پر اصولوں کم آسان ہووے۔
- تلوار دا کھیت ہرانا نہ ہويا۔
ترجمہ: جس تھاں جنگ ہووے اوہنوں دوبارہ آباد کرنا مشکل ہوندا اے
- تلوار دی ایدھل بری
ترجمہ: تلوار دا رعب چنگا نہیں ہوندا
- تلوار دے تھلے ذرا دم لے
ترجمہ: تھوڑا جتاں انتظار کر لو۔
- تلوار مارے ہک وار، احسان مارے وار وار
ترجمہ: تلوار دے اک وار نال بندہ مرجاندا اے پر احسان دے بوجھ تھلے ویسا بندہ کدی چویندا
کدی مردا رہندا اے۔
- تلوار یا اوہی بھلا جیہڑا دن وچ ہتھ دکھائے۔ دشمن دے ٹوٹے کر کے آپ بچ جائے۔
ترجمہ: تلوار دا ماہر اوہنوں سمجھو جیہڑا دشمن نوں مار مکاؤے تے اپنے آپ نوں صحیح سلامت بچالوے۔
- نکلے پئی دا مل کیہ۔
ترجمہ: جیہڑی شے اپنے کول ہووے اوہدی قدر گھٹ ہوندى اے
- بتل ہون گے تاں تیل نکلے گا
ترجمہ: پیسے نال بھگے کم ہو جاندا نیں۔ ہمت ہووے تے کوئی کم مشکل نہیں رہندا۔
- تلے ٹانگ، اُپر مانگ
ترجمہ: بہت زیادہ غریبی وچ گزارا کرنا۔ غریب بندہ کپڑا سرتے لوے تاں پیر ننگے، پیر کجے تاں

سرنگا

- تن اجلا من میلا بگلے جیسا بھیس، ساتھوں چنگا کال جو اندروں باہروں ایک
ترجمہ: بندے نول اندروں باہروں کو جیسا ہونا چاہیدا اے۔ بندہ ریا کاری نہ کرے۔
- تن بلاتے تے تیراں آئے، دل نول پانی میریے مائے
ترجمہ: جس بندے مہمان گھٹ بلائے ہون پر زیادہ آجان تے اوہدے لئی روٹی پانی دا انتظام کرنا
مشکل ہو جاندا اے۔
- رتن تنگ دی گدھی، نو من لدھی
ترجمہ: کسے بندے کولوں اوہدی طاقت توں ودھ کم لیا جائے۔
- تندور توں بچے، مھٹے وچ ڈھٹے
ترجمہ: چھوٹی مصیبت توں بچے پروڈی مصیبت دا شکار ہو گئے
- تن منکھی، من منکھی
ترجمہ: صحت توں وڈی کوئی دولت نہیں
- تنوں کیرا جاگنا
ترجمہ: اپنے رشتے داریاں عزیز دا دشمن ہو جانا
- توانہ تنگاری کدھروں آئی بھٹیاری
ترجمہ: پلے کچھ نہ ہووے، پر خواہ مخواہ دی آکڑ دکھانا
- توبہ دا دروازہ ہر ویلے کھلا
ترجمہ: بندے دی نیت صاف ہووے تے اوہدی توبہ ہر ویلے قبول ہو سکدی اے
- توبہ وڈی شے گنہ گار دے واسطے
ترجمہ: توبہ کرن نال وی گناہواں دا بھار گھٹ جاندا اے
- توں آکھیاں میں من لیا
ترجمہ: کسے دی گل دا اعتبار کرنا
- توں جان تیرا کم جانے
ترجمہ: توں اپنا مسئلہ نبیز، میں دخل نہیں دیواں گا
- توں چھیڑوا گائیں دا میرا ستھا سرمہ کائیں دا
ترجمہ: محبوبہ دا اپنے عاشق نول اپنے بناؤ سنگار بارے دنا
- توں وی رانی، میں وی رانی، کون بھرے پانی

ترجمہ: اک گھروچ دو پیویاں دا گزارا مشکل ہوندا اے۔

○ تالی وجی جھنکار ہر کسے سنی۔

ترجمہ: کسے گل دی مشموری چوکھی ہو جانا

○ تھوڑا کھانا جوانی دی موت

ترجمہ: ضرورت توں گھٹ کھان نال صحت برباد ہو جاندی اے۔ کھانے وچ اعتدال ضروری اے۔

○ تھوڑا تھوڑا کم ترٹ موٹی رن

ترجمہ: ہر ویلے کم کرن والی رن پیار ہو جاندی اے

○ تھوڑا کھانا سکھی رہنا

ترجمہ: گھٹ کھان نال صحت رہندی اے

○ تھوڑا کھانا عزت نال رہنا

ترجمہ: اپنے وساکل دے وچ رہ کے گزارا کرن والے دی عزت بنی رہندی اے۔ وساکل توں

دودھ خرچ کرن نال عزت جاندی رہندی اے

○ تھوڑی پونجی خصم کھائے

ترجمہ: تھوڑے سرمائے نال وڈا کاروبار کرن والے نقصان اٹھاندے نیں

○ تھوڑے پانی دا بندہ ہونا

ترجمہ: کینے پن دی علامت اے

○ تیرا تھ میرا منہ

ترجمہ: کتھے بندے ول اشارہ اے جیہڑا بوجے دے چلیوں کھاندا رہندا اے

○ تیس مار خال بننا

ترجمہ: اندروں بزدل پر باہروں بہادری ظاہر کرنا

○ تیر نہ کمان اللہ توں کدھروں دا پٹھان

ترجمہ: بندے نوں اپنی حفاظت لئی ہتھیار ضرور رکھنا چاہیدا اے

○ تیری کرنی تیرے اگے میری کرنی میرے اگے

ترجمہ: ہر بندے نوں اپنے عملاں دا پھل ملے گا

○ تیتلا تیتلا اکٹھا کرن نال بو بکر بن جاندی اے

ترجمہ: تھوڑی تھوڑی محنت نال وڈا کم ہو جاندا اے۔ تھوڑا تھوڑا بچان نال بندہ خوشحال ہو

سکدا اے

○ تیل سرکاروں بھجے تے لڑے تے چا پائیے

ترجمہ: حکومت یا کسے وڈے بندے کولوں کجھ ملے تے اوسے ویلے لے لو۔

○ تیل دیکھ تیل دی دھار دیکھ

ترجمہ: انتظار کرو جو ہووے گا اوہ سامنے آجائے گا

○ تیلی دا تیل گھر پنجاہ کوہ

ترجمہ: تیلی دے ڈھلے کولہو دے آل دوالے چکر لالا کے تھک جاندے نیں اوہناں نوں گھٹ

فاصلہ زیادہ چلدا اے

(ٹ)

○ ٹاٹ تے منج دا بنجیہ لانا

ترجمہ: بے جوڑ رشتے کرنا

○ ٹاٹ دا لنگوٹا نواب نال یاری

ترجمہ: غریب بندے دی امیر نال دوستی

○ ٹال مٹول وقت دا چور

ترجمہ: حیلے بہانے کم کرن والا کم چور ہوندا اے

○ ٹٹونوں کوڑا تازی نوں اشارہ

ترجمہ: عقلمند اشارے توں ای گل سمجھ لیندا اے پر بے وقوف لئی مار دی لوڑ ہوندی اے

○ ٹٹی ٹنگ پیر نہ ہاتھ، چلو گھوڑے ساتھ۔

ترجمہ: پلے سالان ہووے، نہ کوئی بندوبست نہ قابلیت، پر خواہ مخواہ وڈے کم نوں ہتھ پانا

○ ٹکڑے کھا کے دیہاڑے کئے، کپڑے پائے پرانے پھٹے

ترجمہ: ٹکڑے تے ٹکھو بندے ول اشارہ اے

○ ٹکے توں منگاسو توں سستا

ترجمہ: غریبی ہووے تے سستی شے وی زیادہ قیمتی لگدی اے دولت ہووے تے زیادہ قیمتی شے

وہ سستی نظر آوندی اے

○ ٹنگ لے نہیں چڑھے ہاتھی تے

ترجمہ: اوس بندے لئی آکھیا جاندا اے بیسہرا اپنی طاقت توں ودھ کم کرے

○ ٹھاکر نالوں ٹھیکر چنگا، باہمن نالوں کتا، ملاں نالوں ککر چنگا لوک جگائے ستا
ترجمہ: بے کارتے کجوس بندے نالوں غریب دی یاری چنگی جیہڑا کم آوے۔ باہمن نالوں کتا
چنگا جیہڑا راہی کردا اے بے کار مولوی نالوں ککر چنگا جیہڑا ازان تو پہلے ویلے سر لوکاں
نوں جگا دیندا اے۔

○ ٹھگال نوں ٹھگ ملے، سو کوہ دا ولا مار کے

ترجمہ: بڑے بندیاں نوں بڑے بندے تلاش کر لیندے نیں

○ ٹھگی توں ٹھا کر بننا

ترجمہ: چوری چکاری، دھوکھاتے فریب نال دولت مند بن جانا

○ ٹھن ٹھن گوپال ہونا

ترجمہ: کم عقل تے احمق بندے دے کماں ول اشارہ اے

○ ٹھنڈا کھائے، گرمی وچ نہائے، سائے وچ سووے، اس دا ویری پچھاوڑے رووے۔

ترجمہ: روٹی ٹھنڈی کر کے کھائیے، گرمی وچ غسل کریئے، درختاں دی چھانویں سوئیے تے بندہ
کدی بیمار نہیں ہوندا۔ ویری اوہدے لئی لکھ بڑی نیت رکھے ویری کدی کامیاب نہیں ہووے
گا۔

○ ٹھنڈا لوہا گرم نوں کئے

ترجمہ: نرم مزاج بندہ غصے والے نوں وی ٹھنڈا کر لیندا اے۔ نرم مزاج بندہ ہمیشہ کامیاب رہندا
اے۔

○ ٹھو کر کھاوے تے سدھ پاوے

ترجمہ: سمجھدار بندہ اک واری گھانا کھان توں بعد دوجی وار عقل توں کم لیندا اے

○ ٹھو کر لگی پہاڑ دی، گھر دی توڑو سیل

ترجمہ: طاقتور بندے ہمیش کمزوراں نوں تنگ کر دے نیں۔

○ ٹھیک نہیں ٹھیکے دا کلام، ٹھیکہ دے کے مت کھو اپنے دام

ترجمہ: ٹھیکے اُتے کم کرائیے تے پیسہ ضائع ہوندا اے تے کم وی صحیح نہیں ہوندا۔

○ ٹھیکہ لے اسدا جو نتھوں ہووے ٹھیک

ترجمہ: بندے اوس دی ذمے داری لوو جیہڑا کم صحیح کر سکے۔

(ث)

○ ثابت قدم نوں ہر تھاں کامیابی

ترجمہ: حوصلے تے ہمت والا بندہ ہر تھاں تے کامیاب ہوندا اے

○ ثواب نہ عذاب، مفت دی کر تروڑی۔

ترجمہ: بے فائدہ کم کر کے اپنا وقت ضائع کرنا

○ ثابت نہیں کان، والیاں دا کیہ ارمان

ترجمہ: ایسہ اکھاں اوس ویلے بولیا جاندا اے جدوں نالائق بندے نوں وڈے کم کرن دا شوق

ہوے۔

(ج)

○ جاو اوہ جیہڑا سر چڑھ بولے

ترجمہ: اوہو تدبیر بہتر ہوندی اے جیہدے نال کم آسان ہو جاوے۔

○ جاڑا رتی نال ونجے

ترجمہ: سردی اپنے وقت اتے ختم ہوندی اے۔ سردی توں تنگ آدمی بولدے نیں۔

○ جتھے توں نہیں اوتھے کلکڑ بانگ کیوں دیوے۔

ترجمہ: کسے بندے دی خوشامد لئی بولیا جاندا اے

○ جاگدے دی جھگی سوتے دئی منجی

ترجمہ: ہوشیار بندہ فائدہ اٹھاندا اے تے غافل نقصان

○ جاگسی تان پاسی، سوسی تان و نچاسی۔

ترجمہ: ہوشیار باخبر تے چالاک بندہ فائدہ حاصل کروا اے جدوں کہ غافل تے نکما گھائے وچ

رہندا اے

○ جانا اپنے وس، آؤنا دوجے وس

ترجمہ: پروہنا جاندا اپنی مرضی نال اے پر واپس میزبان دی مرضی نال ای آسدا اے

○ جان اے تے جہان اے

ترجمہ: صحت سب توں وڈی نعمت اے۔

○ جان جائے دھڑی نہ جائے

ترجمہ: بہت زیادہ کنبجوس ہونا

○ جان دے صدقے مال

ترجمہ: پیسہ جان نالوں قیمتی نہیں ہوندا۔ خرچ کر کے جان بیچ سکدی اے۔

- جان مارن نال پیسہ ملدا اے۔
- ترجمہ: دولت محنت نال حاصل ہوندی اے۔
- جان نہ پکھیان وڈی خالہ سلام
- ترجمہ: بغیر واقفیت توں دوستی بنان دی کوشش کرنا
- جاہ استاد دی جانی
- ترجمہ: ہر کم واسطے استاد دی لوڑ ہوندی اے
- جاہل فقیر شیطانی ٹو
- ترجمہ: بے علم فقیر شیطان دا چیلہ ہوندا اے۔ اوس کولوں فائدہ مشکل اے
- جائے جان پر نچے ایمان
- ترجمہ: موت برحق اے پر ایمان دی سلامتی نال ہووے۔
- جائے لاکھ بجائے ساکھ
- ترجمہ: عزت نالوں دولت چنگی نہیں ہوندی۔ دولت تے عزت وچوں کسے اک دا انتخاب کرنا
- پے جائے عزت نوں چنو
- جتنا پھل ہووے اونا بھکے۔
- ترجمہ: آدمی شرافت دے لحاظ نال جتنا بلند ہووے اونی عاجزی دکھاندا اے
- جتنا چھانو اتنی کریر
- ترجمہ: کسے دے بنے نیڑے ہو جاؤ اونے ای اوہدے عیب نظر آؤندے نیں
- جتنا دیسو اتنا لیسو
- ترجمہ: جتنی زیادہ خیرات کریئے رب دی اوناں ای زیادہ دیندا اے
- جتنا سپ لبسا اتنی گو چاڑی
- ترجمہ: دشمن جتنا وڈا ہووے دوجے پاسے وی کوئی گھٹ نہیں ہوندا
- جتنا سراتی سر پیڑ
- ترجمہ: دولت جتنی زیادہ ہووے تکلیف تے دکھ وی اونے زیادہ ہوندے نیں۔
- جتنوں دا مردہ اوتھے دی قبر
- ترجمہ: ہر تھاں دے اپنے اپنے رواج تے رسماں ہوندیاں نیں
- جتھے گڑ اوتھے کھیاں۔
- ترجمہ: سخی بندے دا لنگر ہووے تے کھان والے آپو آجاندے نیں

○ جتھے دیکھے تون پرات اوتھے کئے ساری رات
ترجمہ: مطلب پرست ہر تھاں تے اپنا مطلب پورا کر دے نیں
○ جٹ بھیڑے وی عقل گئی، مجھ ویچ کے گھوڑی لئی۔ پہلاں پیندا سی ددھ ہن لد
ہٹاؤنی پئی۔

ترجمہ: بے وقوف بندہ لقمے وی بجائے نقصان والا وپار کردا اے
○ جٹ دا کھانا، کراڑ دا نہانا۔

ترجمہ: جٹ کھان ویچ تے کراڑ غسل کرن ویچ جلدی کر دے نیں۔
○ جٹ دا ہاسہ مروڑ بھنے پاسہ

ترجمہ: بے عقل بندے دا محول وی بُرا ہوندا اے

○ جد تائیں دم تدا تائیں غم

ترجمہ: دکھ تے تکلیفں حیاتی دے نال نال رہندیاں نیں

○ جد تائیں رکابی ویچ بھت، تیرے تھ ویچ میرا تھ

ترجمہ: کسے دے نال غرض تے مطلب دی دوستی رکھنا۔

○ جد تک پیسہ رہڑے، رہڑے دے جاؤ

ترجمہ: اپنی غرض پوری کرد جدوں تک ممکن ہووے

○ جب تک جینا، تب تک سینا۔

ترجمہ: جدوں تک سہاہ دا سلسلہ ٹردا اے بندہ محنت مشقت ویچ لگا رہندا اے

○ جد تک نونہ کنواری، سس وارو واری، نونہ آئی گود ویچ، سٹو اوہنوں حوض ویچ

ترجمہ: ویاہ توں پہلے سس نونہ نال بڑا پیار کردی اے پر ویاہ کے اپنے گھر آجلوے تے اوہدی

قدر گھٹ جاندی اے

○ جد دند اپنے تاں چنے نہیں اپنے، جد چنے اپنے تاں دند کوئی نہ۔

ترجمہ: لوڑ ویلے کوئی شے فائدہ نہ دیوے تے اوس ویلے آکھدے نیں

○ جد منہ توں لتھی لوئی، کیہ کرے گا کوئی

ترجمہ: جدوں کوئی بے حیائی اختیار کر لوے تے لوک اوہدا کیہ وگاڑ لیں گے

○ جد چکن لگی ویٹرا، تدا گھنگھٹ کیٹرا

ترجمہ: جد بے حیائی شروع کرای لئی تے فیر کلہدی شرم

○ جد واڑ کھیت نوں کھائے کون کرے رکھوالی

ترجمہ: جدوں رعیت دا خیال رکھن والے آپ رعیت نوں لٹن لگ پین تے فیر ہور کون رعیت دی رکھوالی کرے گا

○ جدوی خدا دیندا، چھپر پاڑ کے دیندا اے

ترجمہ: رب دی ذات نوں رحم آجائے تے غیب چوں بندے دی امداد کردی اے

○ جس بھانڈے وچ کھاوا، اوسے وچ موتر دا

ترجمہ: کمینہ بندہ احسان دے بدلے نقصان پہنچاندا اے

○ جس تن لگے اوہ تن جانے

ترجمہ: جس نوں تکلیف ہووے اوسے نوں پتا ہوندا اے

○ جس دا بنیاد اوس دشمن نہیں درکار

ترجمہ: لالچی آدمی دی دوستی ہمیشہ نقصان اپڑاندی اے۔ لالچی دوست دے ہوندیاں کسے ہور

دشمن دی لوڑ نہیں رہندی

○ جس دا حال ویکھدے او، اوسدا حال کیوں پچھو۔

ترجمہ: بندے دی ظاہری حالت توں ای اوہدی اندرلی کیفیت دا پتا چل جاندا اے۔ عقل مند

بندے ظاہری حالت توں ای اندازہ لائندے نیں۔ بندے نوں پچھدے نہیں۔

○ جس دا فکر اوسدا ذکر

ترجمہ: جس دا خیال دل وچ ہووے بندہ اوسدا ذکر بار بار کروا اے

○ جس دی اکھ نہیں اوسدی پت نہیں

ترجمہ: جس بندے دی اکھ وچ مروٹ تے حیا نہیں۔ اوہدی کوئی عزت نہیں کروا۔

○ جس دی ایستھے جا۔ اس دی اگانہہ وی جا

ترجمہ: دنیا جس بندے دی دلوں عزت کرے اوہ اگلے جہان وی بخشیا جاوے گا۔ اللہ اپنے

بندیاں دی دعا دے صدقے دوہاں جہانوں وچ اوہدی عزت وچ واوہا کروا اے۔

○ جس دی چھانویں بیٹھا، اوسے نوں کٹیا

ترجمہ: جس نے احسان کیتا ہووے اوسے نوں نقصان اپڑانا

○ جس دی ہووے باندری اوہو نچلے

ترجمہ: ہر بندہ صرف اپنا ای کم کر سکدا اے

○ جس دے بھاگ اوس دے ساگ

ترجمہ: جس نوں آرام ہووے، بھانویں غریب ہووے، خوش رہندا اے

- جس دے چار بھرا مارے ڈنڈا کھسے روپیہ
- ترجمہ: جس دی برادری زیادہ ہووے اوہ اپنے زور نال کم لے لیندا اے
- جس شہر جانا نہیں اوس دا راہ کیوں پچھئے
- ترجمہ: جیہڑا کم کرنا نہ ہووے اوہ دے متعلق خواہ مخواہ پچھنا فضول اے
- جس کو رکھے سائیں، مار سکے نہ کو
- ترجمہ: جس نوں رب زندہ رکھنا چاہوے اوسنوں کوئی مار نہیں سکدا
- جس گھر بڈھانہ وڈا اوہو گھر ڈگ مڈگا
- ترجمہ: جس گھر دا کوئی وڈا سربراہ نہ ہووے اوہ تباہ ہو جاندا اے
- جس گر ناری بھیڑی، اوہ گھر جانو کوہڑی
- ترجمہ: بد سلیقہ تے بدکار عورت گھرنوں تباہ کر دیندی اے
- جس مل دی گولی اُسے مل وکاوے
- ترجمہ: ہر شے دا مل اوہدی حیثیت دے مطابق پیندا اے
- جگنو میاں دے گھر چراغ
- ترجمہ: غریب بندے نوں تھوڑی شے وی بوہتی جاہدی اے
- جل توں جلال توں، آئی بلا ٹال توں
- ترجمہ: مصیبت نوں دیکھ کے اللہ دی پناہ منگنا
- جل دی پھمھی جل وچ بھلی
- ترجمہ: ہر شے اپنی تھال تے چنگی لگدی اے
- جل وچ کھلی پیاسی مرے۔
- ترجمہ: وسائل تے حالات دے ہوندیاں ہویاں وی بندہ فائدہ نہ اٹھا سکے۔
- جمعرات دی جھڑی نہ کوٹھانہ کڑی
- ترجمہ: جمعرات نوں بارش شروع ہووے تے اٹھ دن تک رہندی اے۔
- جتھے نوں نکاح، ہفتے نوں طلاق
- ترجمہ: کم شروع ہون دے نال ای غلط ہو جاوے
- جم نہ مکھی نک ناکیاں تے
- ترجمہ: بچے دی پیدائش توں پہلاں اندازے لانا
- جیناں اُتے اونا زمین وچ

- ترجمہ: شرارتی تے فسادی بندے ول اشارہ اے
 ○ جنال چھوٹا، اتنا کھوٹا۔
- ترجمہ: چھوٹے قد والا بندہ فتنہ پرور تے فسادی ہوندا اے
 ○ جنال سیانا اونال دیوانہ
- ترجمہ: جد عقلمند بندہ وڈی غلطی کرے تے بولدے نیں
 ○ جنال قریب اونال رقیب
- ترجمہ: گھردا، بھیتی زیادہ دشمنی کر سکدا اے
 ○ جنال گجے اونال وسے
- ترجمہ: بدل زیادہ گجے تے بارش وی زیادہ ہوندی اے
 ○ جنال گڑ اونال مٹھا
- ترجمہ: جینی زیادہ محنت یا خرچ کرو گے اونال ای کم چنگا ہووے گا
 ○ جنم دانگنا داتا رام
- ترجمہ: پیدائشی گداگر پر نام دا سخی
 ○ جنی چادر ہووے اونے ای پیر پھیلاؤ
- ترجمہ: اپنی حیثیت دے مطابق کم کرو
 ○ جنے گھنے اپنے بھلے
- ترجمہ: کسے وی کم لئی زیادہ بندے چنگے رہندے نیں
 ○ جنے منہ اونیاں گلاں
- ترجمہ: ہر بندے دی اپنی اپنی رائے ہوندی اے
 ○ جوانی وچ سمج، بڑھاپے وچ کسبی
- ترجمہ: اوس بندے لئی بولدے نیں۔ جیہڑا جوانی وچ تے نیک ہووے پر بڑھاپے وچ غلط
 کمال وچ پے جائے۔
 ○ جوتے ہل کھاوے پھل
- ترجمہ: محنت نال کامیابی
 ○ جو پہلے مارے اوسے دی جیت
- ترجمہ: پہلے وار کرن والا کامیاب ہوندا اے
 ○ جو چتے اوسے دا نال کھڈار

ترجمہ: کامیاب اوہنوں آکھدے نیں جیہدی کامیابی نظر آوے

○ جو سحری کھائے اوہ روزہ رکھے

ترجمہ: جو محنت کرے گا اوہ کامیاب ہووے گا

○ جو کرے سو بھرے

ترجمہ: بندہ جو عمل کرداے اوہدا نتیجہ وی دیکھ لیندا اے

○ جھٹ پٹ دی گھائی، اوہ تیل اوہ پانی

ترجمہ: جلد بازی کریئے تے نقصان ضرور ہوندا اے

○ بھگی بلدی چوں جیہڑا نکلے اوہو بھلا

ترجمہ: مصیبت وچوں جیہڑا بیچ جاوے اوہ ساریاں توں چنگا

○ جھوٹھے دامنہ کالا، سچے دا بول بالا

ترجمہ: جھوٹھا بندہ ہر تھاں تے بے عزت ہوندا اے تے سچے دی عزت کیتی جاندی اے

○ جیب چلے ستر بلا ٹلے

ترجمہ: روپے پیسے نال ہر کم ہو جاندا اے

○ جیسا دودھ ویسی بدھ

ترجمہ: ماں دی تربیت دا بیچے اتے گہرا اثر ہوندا اے

○ جیون بھرتے بھر جائیاں دا کیہ کال

ترجمہ: بھرا زیادہ ہون تے بھر جائیاں وی زیادہ ہوندیاں نیں۔ بھرا واں کچھے بھر جائیاں ہوندیاں

نیں

○ جیندیاں بھاگ بھری مویاں موتیاں جڑی

ترجمہ: باکمال بندے دی قدر مرن توں بعد کیتی جاندی اے

○ جیندی مکھی کوئی نہ ننگے

ترجمہ: جان بچھ کے کوئی وی بُرا کم نہیں کردا

○ جیہدا رب اوہدے سب

ترجمہ: رب بندے تے مہربان ہووے تے ساری خلقت مہربان ہوندی اے

○ جیہدا کھانا، اوسے نوں غُرانا

ترجمہ: جیہدے کولوں فائدہ ملے، اوہدے اُتے غصہ ناراضگی وی کرنا

○ جیہدا کھائے اوس دا گیت گائے

- ترجمہ: جہدے کولوں فائدہ اٹھائیے اوبدی قدر وی کرنی چاہیدی اے
- جیہڑا بولے اوہو کنڈا کھولے
- ترجمہ: جیہڑا تجویز پیش کرے اوہے نوں اوبدے اتے عمل کرنا پوے
- جیہڑا راہ دے اوہو اگے چلے
- ترجمہ: صلاح مشورہ دین والے نوں آپے عمل کر کے دکھانا چاہیدا اے
- جیہڑا سرائٹھا کے چلے، اوہی ٹھوکر کھائے
- ترجمہ: مغرور بندے نوں رب پسند نہیں کردا
- جیہڑا کھوہ کھٹے کھاتے پوسے
- ترجمہ: جو برائی کرے گا اوسنوں بدلہ بُرا ہی ملے گا
- جیہڑا گڑنال مرے اوہنوں زہر کیوں دیے
- ترجمہ: جو کم نرمی نال ہو سکدا اے اوہنوں سختی نال نہیں کرنا چاہیدا
- جیہڑا سن وچ وسے اوہ خوابیں دی دے
- ترجمہ: بندہ اپنے محبوب نوں ہر ویلے یاد کردا رہندا اے
- جہدے مولا اوبدے دولہ
- ترجمہ: جس بندے تے خدا راضی ہووے لوک وی اوسدے اُتے خوش رہندے نیں
- جیہڑے بستے بگن اوہ کدی نہ وسن
- ترجمہ: کتے بندے خواہ مخواہ وڈیاں گلاں دے دعوائے منہ کے اپنا رعب جماندے نیں
- جیہننے اپنی لاہی اوہنوں دوجے دی لہنی دا کیہ ڈر
- ترجمہ: جس بندے نوں اپنی عزت دا کوئی خیال نہ ہووے اوہنوں دوجے دی عزت دا کوئی خیال تے حیا نہیں ہوندی
- جیسی ماں، ویسی ماسی
- ترجمہ: خالہ دا درجہ وی ماں ورگا ای ہوندا اے۔ ماں تے خالہ دیاں عادتیاں ملدیاں جلدیاں ہوندیاں نیں
- (بج)
- چار دن دی چاننی پھر اندھیری رات

ترجمہ: 'سکھ دے دن گھٹ ہوندے نیں تے دکھ دے بھتے

○ چار سین توں رہو دور۔ سب سکھ سیہ سُو

ترجمہ: ایہناں چار چیزاں توں ہمیشہ نقصان ای ملدا اے ایس لئی ایہناں توں دور ای رہنا چاہیدا

اے یعنی سب 'سکھ' سیہ تے سور

○ چتے جنی کوٹھی میاں محل دار

ترجمہ: جدوں کوئی بندہ اپنی گھٹ حیثیت نوں وڈا بیان کرے

○ چڑی واکاں کانواں دا ڈار

ترجمہ: چھوٹی گل یا واقعہ نوں وڈا کر کے دسنا

○ چلدی داناں گڈی

ترجمہ: کم کرن والے بندے دی زندگی عزت نال گزر دی اے۔ کسے کم وچ رکاوٹ نہیں پانی

چاہیدی

○ پھار دی عرش تے وی وگار

ترجمہ: غریب بندے نوں ہر تھان تے دکھ ای ملدا اے

○ چلے اگ نہیں تے گھڑے پانی نہیں

ترجمہ: بے حد غریب ہونا

○ چم نہیں پیارا کم پیارا

ترجمہ: بندے دی عزت محنت نال ہوندی اے ظاہری خوبصورتی دی وجہ توں نہیں

○ چوراں دے مور

ترجمہ: بُرے بندے نال کوئی ہور برائی کرے

○ چوراں دے گواہ گنڈھ کپ

ترجمہ: بُرے بندیاں دے بُرے یار ہوندے نیں

○ چور چوری توں جائے ہیرا پھیری توں نہ جائے

ترجمہ: برا بندہ توبہ کرن توں بعد وی اپنے کم توں نہیں رہ سکدا

○ چور نوں چور سہاندا

ترجمہ: ہر بندہ اپنی طرح دے بندے نوں پہچان لیندا اے

○ چوہے جلیا کھڈ لھے

ترجمہ: ہر شے اپنے وڈیاں دی اصلیت اُتے جاندی اے

- چھج نال بولے، چھجانی کیوں بولے جس نوں سو چھید
ترجمہ: بندے وچ عیب ہون تے اوہنوں ہر اک وچ اوہو عیب نظر آؤندے نہیں
- چھج وچ پا کے اڈانا
ترجمہ: کسے نوں بہتا بدنام کر دینا
- چھوٹا سب توں کھوٹا
ترجمہ: چھوٹے قد والے بندے اکثر شرارتی ہوندے نہیں
- چھوٹا منہ وڈی گل
ترجمہ: اپنی حیثیت توں ودھ کے گل کرنا

(ح)

- حاکم اگے سکسنا وی بُرا
ترجمہ: افسر کولوں ہر ویلے ڈر کے رہنا چاہیدا اے اوہدے مزاج دا کوئی پتہ نہیں ہوندا
- حاکم دی اگاڑی، گھوڑے دی پچھاڑی
ترجمہ: افسر دے آگوں تے گھوڑے دے پچھوں احتیاط نال لنگھنا چاہیدا اے
- حاکم دے تن، گماشتے دے نو
ترجمہ: افسر کول جان توں پہلاں اوس دے نوکر دی خوشامد کرو
- حرام دی کمائی حرام دی گئی
ترجمہ: حرام دی کمائی حرام دے کمال وچ خرچ ہوندی اے
- حرکت وچ برکت
ترجمہ: محنت نال سب کچھ حاصل ہو سکدا اے
- حقہ نمناں در دعدناں دی ٹیک
ترجمہ: وڈی عمرے بندہ زیادہ فکر مند ہووے تے حقے نوں تنہائی دا ساتھی بنا لیندا اے
- حلال وچ حرکت، حرام وچ برکت
ترجمہ: دنیا وچ دیانتداری کرے تے کوئی فائدہ نہیں پر بے ایمانی وچ مزے نیں، حشر والے دہاڑے ایس دے الٹ کم ہووے گا
- طلق چوں نکلی خلقت سنی
ترجمہ: راز اوس ویلے تک ای راز اے جدوں تک مومنوں نہ نکلے

○ حیلے رزق بہانے موت
ترجمہ: رزق کمان لئی لکھ جتن کرنے پیندے میں پر موت کے بہانے توں بغیر ای آجاندی اے

(خ)

○ خالق نالوں خلقت رکھنی اوکھی اے
ترجمہ: ہر کے نوں خوش رکھنا اوکھا کم اے۔ کسے کم دی انتہائی مجبوری ویلے وی بولیا جاندا اے
○ خدا دی لائھی بے آواز
ترجمہ: رب دی پکڑ بہت سخت ہوندی اے نالے اچانک آجاندی اے تے بندے نوں خبر دی
نہیں ہندی

○ خدائیوں آئی سراکھیں تے
ترجمہ: رب ولوں آئی مصیبت برداشت کرنی پیندی اے
○ خدائیوں خوار کھوتے سوار
ترجمہ: رب تعالیٰ جس بندے نوں سزا دیوے اوہ دنیا وچ بدنام ہو جاندا اے
○ خصم مار کے ستی ہوئی
ترجمہ: کسے نوں دھوکھا دے کے فیر آپ ای افسوس کرن لگ پینا
○ خودی خدا نوں نہ بھاوے
ترجمہ: غرور رب دی ذات نوں بہت زیادہ ناپسند اے

(د)

○ داتا جلد باز نہیں ہوندا
ترجمہ: عکھنڈ جلد بازی کولوں کم نہیں لیندا
○ داتا دے دیوں دے سو تھ
ترجمہ: خداوند کریم کسے نہ کسے وسیلے دے ذریعے رزق دے دیندا اے
○ دانہ کھائے نہ پانی پیوے، بندہ کیویں جیوے
ترجمہ: بغیر خوراک توں زندہ رہنا مشکل اے
○ دانے پانی دے اختیار۔۔۔۔۔ دانے دانے تے مر
ترجمہ: قسمت وچ جو کجھ لکھیا ہووے اوہ ضرور ملدا اے
○ دانے دانے دا محتاج

ترجمہ: بہت زیادہ غریب ہونا

○ ددھ پیڑا پتراں، گھیو وچوں آگیا

ترجمہ: اولاد وی مناسب پرورش کریئے تے اوہدے اتے کیتا گیا خرچہ ضائع نہیں جاندا

○ ددھ کے تان وہی نہ جمائے

ترجمہ: زیادہ محنت دے بیکار کم نالوں گھٹ محنت والا کم کریئے جہدے توں مناسب آمدنی تے ہووے

○ ڈوٹ زمانہ کٹ، بھلے دن آن گے

ترجمہ: صبر کیتیاں مشکلاں ٹل ای جانداں نیں تے خوشیاں ملدیاں نیں

○ دشمن سو کوہ تے ہووے تان وی سرتے جانو

ترجمہ: دشمن کولوں ہر ویلے خبردار تے ہر ویلے مقابلے لئی تیار رہو

○ دشمن کون، ماؤ جائے

ترجمہ: سب توں بُری دشمنی اپنے بھرا دی ہوندی اے

○ دشمن نوں گھٹ نہ سمجھو

ترجمہ: دشمن نوں اپنے توں وڈا تے طاقتور سمجھ کے اوہدے مقابلے دی تیاری کرو

○ دکھ سکھ تے بھین بھرا کم آوندے نیں

ترجمہ: رشتے داراں نال تعلقات چنگے رکھو۔ اوکھے ویلے کم آؤن گے

○ دکھیا رووے، سکھیا سووے

ترجمہ: دکھی بندہ روندنا رہندا اے پر سکھی بندہ آرام دی نیند سوندا اے۔ اوہنوں دوہے دے دکھ دی کیہ پرواہ۔

○ دم دا کیہ بھروسہ

ترجمہ: زندگی دے ختم ہون دا کسے نوں پتہ نہیں

○ دمڑی نہ جائے چڑی جائے

ترجمہ: کنجوس بندہ دکھ وچ وی اپنی ذات اُتے کجھ خرچ نہیں کردا

○ دن بھلے پتر بھلے، دن چلے پتر چلے

ترجمہ: بندے کول مال دولت ہووے تے ہر کوئی اوسدا یار بن جاندا اے۔ غربت آجائے تے

یار بیلی وی ساتھ چھڈ جانداے نیں

○ دنیا امید اُتے قائم اے

ترجمہ: ہر بندہ چنگے ویلے آون دی آس اُتے حیاتی گزار دا اے

○ دے سوں سی روزی کھوسی

ترجمہ: جیہڑا بندہ دے سوں رہوے گا اوہنوں روزی کتھوں لہھے گی

○ دُور دے ڈھول بھلے

ترجمہ: ہر بندہ یا ہر معاملہ دوروں ای چنگا لگدا اے۔ اصل دا پتہ نیڑے آکے لگدا اے

○ دو نالوں تن بھلے

ترجمہ: کوئی وی کم کرن گلیاں زیادہ بندے بھ جان یا زیادہ بندیاں دا مشورہ تے تعاون مل

جاوے تے بہتر ہوندا اے

○ دودھ دا دودھ تے پانی دا پانی

ترجمہ: جھوٹھ پچ دا نکھڑا ہو جانا

○ دھوبی دا کتا گھر دا نہ گھاٹ دا

ترجمہ: نکلے تے نکھو بندے نوں کوئی منہ نہیں لانددا

○ دھی پچھے جوائی پیارا

ترجمہ: دھی دی وجہ توں جوائی دی بہتی عزت کیتی جاندی اے

○ دھی دا مل جوئی کھا جاندا

ترجمہ: دھی دی وجہ توں جوائی نوں وی خرچہ دینا پیندا اے

○ دھیلے دی بڈھی نکا سر منائی

ترجمہ: آمدنی نالوں خرچ زیادہ ہووے

○ دیکھیا نہ بھالا صدقے جائے خالہ

ترجمہ: کسے نال خواہ مخواہ تعلق یا رشتہ بنان دی کوشش کرنا

○ دیگ چوں اک چاول ای چکھنا ہوندا اے

ترجمہ: کسے وی شے دے تھوڑے جیسے جھے توں اوہدی حقیقت دا پتہ لگ جاندا اے

○ دینے نوں ہر کوئی دیندا

ترجمہ: جیہڑا بندہ اپنا حساب یعنی قرض وقت اُتے ادا کرے اوہنوں ہر کوئی قرض دین لئی تیار

ہوندا اے

○ ڈائن وی اک گھر چھوڑ دیندی اے

ترجمہ: اوس بندے بارے اکھان اے۔ جیہڑا ساریاں نال اکو جیہڑا سلوک کرے۔

- ڈرے لومڑی، ناں خاں بہادر
ترجمہ: بزدل بندہ جیہڑا اپنے آپ نوں وڈا دے پر کردار ولوں ماڑا ای ثابت ہووے
- ڈھائی بوٹیاں پھٹو باغبان
ترجمہ: تھوڑی دولت نوں بہتا ظاہر کرنا۔ نکلے جھپے کم دی بہتی تعریف کرنا
- ڈھائی دن دی بادشاہی
ترجمہ: تھوڑے وقت دی عیش عشرت، حکومت یا وڈائی
- ڈھلدی چھال کدی لہندے کدی چڑھدے
ترجمہ: دولت آن جان والی شے اے۔ کدی اک کول ہوندى اے تے کدی کے دوسے کول
- ڈھوئی گھسائی، ہٹی وسائی
ترجمہ: کے وی کم وچ اپنے آپ نوں کھپایوں بغیر کامیابی نہیں ہوندى
- ذات دی کوہڑ کرلی تے پھتیراں نوں جھپے
ترجمہ: اپنی حیثیت معمولی جیسی ہووے پر وڈے وڈے کماں نوں ہتھ پان دی کوشش کرنا
- ذات وٹائی مندی، بولی وٹائی چنگلی
ترجمہ: بندہ اپنی بولی بھائیں تبدیل کر لوے پر اپنی ذات نہ بدلے۔ کیوں جے ذات بدل لینا بے عزتی والی گل اے

(۲)

- رات ساری اباسی۔ دن نوں کھائے باسی
ترجمہ: غریب بندے نوں رات نوں کدی کھکھا سونا پیندا اے تے کدے دن نوں باسی روٹی لہدی اے
- رات ساری پٹیا، پکا موتیا
ترجمہ: محنت بہت کیتی پر معاوضہ تھوڑا ملیا
- رات مال دا پیٹ
ترجمہ: رات عیناں نوں کج لیندی اے
- راجہ تے جوگی کس دے مہتر
ترجمہ: بادشاہ تے جوگی کدی کے دے سکے نہیں ہوندے۔ ایسہ اپنی مرضی دے مالک ہوندے نہیں

○ راجہ کیہ جانے بھٹکے دی سار

ترجمہ: دولت مند نون غریباں دے دکھاں درداں دی کوئی خبر نہیں ہوندی

○ راجے دی بیٹی قسمت دی

ترجمہ: جدوں کے امیر دی دھی کے غریب بندے نال ویاہ کر لوے تے اوہدی قسمت بارے آکھیا جاندا اے

○ راجے دے ویلے راج، پچھے ہچھے نہ چھانی

ترجمہ: شادی شدہ عورت خاوند دے نال عیش کر دی اے۔ اوہ مرے جاتے مگروں، کھکھنگ دا ویلا آجاندا اے

○ رام تے بھروسہ سب توں بہتر

ترجمہ: ویلا اوکھا ہووے یا سوکھا ہر حال وچ خدا تے بھروسہ رکھنا چاہیدا اے

○ رانی نون اپنا راجہ پیارا۔ کلنی اپنا کانا

ترجمہ: ہر کے نون اپنے جوڑ دے بندے نال پیار ہوندا اے

○ رانی نون کون آگے اگا کج

ترجمہ: وڈے بندے نون اوہدی غلطی توں نوکنا وی مشکل ہوندا اے

○ رتی دے کے منگے تولہ، کون اس نون آکھے بھولا

ترجمہ: جیسٹرا بندہ تھوڑی شے نون بہتا بنا لوے اوہ نادان نہیں، ہو سکدا

○ رذیل دیاں دو، شریف دیاں سو

ترجمہ: کینے بندے دا مقابلہ کرنا شریف بندے دے وس دی گل نہیں ہوندی

○ رنگ وی خوشی من دا سودا

ترجمہ: اوہو شے چنگی جیسہڑی دل نون بھلوے تے خوشی دیوے

○ روپیہ اوہدا بیہدے بارہ آنے

ترجمہ: جدھر لوک زیادہ ہون اوہ گل ای منی جاندی اے

○ روٹی کماہے شکر نال، دنیا کماہے مکر نال

ترجمہ: اج دی دنیا وچ لوکل نال پورا اتزنا بڑا اوکھا کم اے۔ دنیا حق حلال دی روٹی کمانا دی مشکل کر دیندی ای

○ روڈے نون جوں نہ لیکھ

ترجمہ: آزاد بندہ موجاں کردا اے اوہدے اُتے کوئی پابندی یا ذمے داری نہیں ہوندی

○ روزہ خور خدا دا چور

ترجمہ: اللہ دے حکماں دی خلاف ورزی کرن والا اللہ دا مجرم اے

○ روزہ روزی نال

ترجمہ: غریب بندہ بغیر روزی دے کجھ نہیں کر سکدا

○ روزے بخشان گئے نمازاں دی گل پیاں

ترجمہ: اک مصیبت توں جان چھڑان گئے تے دوجی گل پے گئی

○ رہے جھگی وچ خواب محلاں دے

ترجمہ: غریبی وچ امیرانہ خیالات رکھنا

(ز)

○ زاہد دا خدا آپے بدکار دا نہیں

ترجمہ: اللہ تعالیٰ نیک تے بد ساریاں دا خدا اے

○ زبان ارج کھلی، کل بند

ترجمہ: زندگی دا کوئی بھروسہ نہیں۔ پتہ نہیں کس ویلے مک جاوے

○ زبان بولے بک وار، ماں جائے وار وار

ترجمہ: بندے دا اخلاق چنگا ہووے تے سارے اوس دی عزت سکے بھراواں دی طرح کر دے

نیں

○ زبان نال اپنے پرانے

ترجمہ: بدکلامی نال بندہ اپنے جہاں نوں وی ویری بنا لیندا اے

○ زبردست دا ٹھینگا سراتے

ترجمہ: ڈاڑھے یا طاقتور بندے دا حکم مننا پیندا اے

○ زبردست مارے تے روون وی نہ دیوے

ترجمہ: ظالم ظلم دی کر لے تے آواز وی نہ کڈھن دیوے۔ ڈاڑھی مجبوری دی حالت وچ ہونا

○ زر دا اور پورا باقی سب ادھورا

ترجمہ: روپے دی طاقت ای اصل طاقت سمجھی جاندی اے

○ زر گیا زردی چھائی، زر آیا سرخی آئی

ترجمہ: پیسہ کول ہووے تے بندہ خوش رہندا اے نہ ہووے تے غمگین رہندا اے

○ زور والے دے تینے ڈنگے ہوندے نیں
ترجمہ: برا بندہ کدے چنگیائی نہیں کر سکدا

(س)

○ ساواہاں نوں کیہ سوا داں نال

ترجمہ: ساواہو درویش لوک ساواگی نال زندگی گزار دے نیں

○ ساہ تے وساہ نہیں

ترجمہ: زندگی بالکل عارضی اے کسے ویلے وی تک سکدی اے

○ ساہ نال آس اے

ترجمہ: زندگی دا سلسلہ امید نال ای ٹردا لگا جاندا اے

○ سائیں دیاں سو کھیڈاں

ترجمہ: اللہ پاک نے زندگی وچ کئی رنگ پیدا کیتے ہوئے نیں

○ ساری خدائی ہک پاسے، جو رو دا بھائی ہک پاسے

ترجمہ: رن مرید بندے بارے بولدے نیں

○ سارے بدن وچ ہک زبان حلال اے

ترجمہ: زبان دے اتے بندے دی عزت بے عزتی دا دارو مدار اے

○ سھے . بھیدیاں منہ کالیاں، کچھ ڈبیاں کچھ کالیاں

ترجمہ: بڑے بندے بڑے ای رہندے نیں بھاویں لکھ بھیس وٹالیں

○ سپاہی دی روٹی سروبیچ کے

ترجمہ: فوج تے پولیس والے اپنی جان خطرے وچ پا کے روٹی کماندے نیں

○ سپ تے چور مجبوری نال چوٹ کر دے نیں

ترجمہ: سپ تے چور پہلاں نھن دی کوشش کر دے نیں۔ ناکام ہو جان تے فیروار کر

دیندے نیں

○ سپ ٹردا ڈنگا پر کھڈتے سدھا

ترجمہ: بڑا بندہ ہر تھاں تے برائی کردا اے پر اپنے گھر وچ آ کے نیک تے شریف بن جاندا اے

○ سپ دا ڈنگیا پانی نہ منگے

ترجمہ: اوس بندے بارے بولدے نیں جیہڑا، دشمنی نال اجیہا سخت وار کردا اے کہ اگلے

نوں ساہ لین دی گنجائش نہ دیوے

○ سپ دے پیر پیٹ وچ

ترجمہ: بُرا آدمی اپنی بُرائی آپے ظاہر نہیں کردا سکوں برائی اوہدے عمل توں آپے ظاہر ہو جاندی اے

○ سپوت دے کم بخت، کم بخت دے سپوت

ترجمہ: چنگے بندے دی اولاد بُری تے بُرے بندے دی اولاد چنگی ہو سکدی اے

○ سپ وی مر جائے تے لاشی وی بچ جائے

ترجمہ: بغیر نقصان توں کوئی وڈا کم کر لینا یا کروا لینا

○ ست پنچ مل کرو کاج، ہرے جتے نہ آوے لاج

ترجمہ: صلاح مشورے نال کوئی کم کریے تے شرمندگی نہیں ہوندی

○ جن چھوڑے جھولت نہ آوے کول

ترجمہ: دوستی کرن توں پہلاں دوہجے بنے دی آزمائش کر لوو

○ سر سلامت تال ٹوپیاں دا کیہ کال

ترجمہ: توکل کرن والے دی امداد خدا کردا اے

○ ستر گز دی پگڑی تے سروں ننگا

ترجمہ: سب کچھ ہوندیاں ہو یاں وی کھکھا نظر آونا

○ ست سو چوہے کھا کے بلی جج نوں چلی

ترجمہ: ساری عمر برائیاں کر کے بعد وچ چنگا بن دی کوشش کرنا

○ ستے لیکھ جاگنا

ترجمہ: غیبی امداد ہونا

○ سچا روند آوے جھوٹا ہدا آوے۔

ترجمہ: چنگا بندہ چنگیائی دے بدلے نقصان اٹھاندا اے اُتے بُرا بندہ اپنی برائی توں وی فائدہ

حاصل کر لیندا اے

○ سچ بول کے ادھی لڑائی مل لینی

ترجمہ: اکثر گھراں وچ لڑائیاں جھگڑے سچ بولن تے شروع ہوندے نیں کیوں جے سچ ہمیشہ کوڑا

ہوندا اے

○ سخی دے مال تے شوم دی جان

ترجمہ: سختی دامالی نقصان پر کنبوس بندے دا جانی نقصان ہوندا اے

○ سدا جو بن کے دا نہیں رہندا

ترجمہ: وقت کدی اکو جیہا نہیں رہندا

○ سدا دی دکھیاری نال بختاور

ترجمہ: غریب دا وڈیائی ظاہر کرنا

○ سدا تھے تھے نال کم نہیں ہوندا

ترجمہ: ہر کم نرمی نال نہیں ہو سکدا، کسے کم واسطے سختی وی ضروری ہوندی اے

○ سر پچھلے کالی رات

ترجمہ: مرجان توں بعد بندے دا دینا وچ کوئی مل نہیں ہوندا۔ کوئی ذکر ای نہیں کردا

○ سرمندہ کالا ہونا

ترجمہ: بہت زیادہ شرمندہ ہونا

○ سستی غریبی دی ماں

ترجمہ: کاہل تے ست بندہ محنت نہ کر سکن پاروں ہمیشہ غریب ای رہندا اے

○ سکھال دی سوت بھلی

ترجمہ: صحت ہووے تے بندے نوں نیندر پھتیتی آجاندا اے

○ سو دانڈی ہک دانڈی کول وی آجاندا اے

ترجمہ: امیر بندہ غریب کول کسے غرض نال ای آجاندا اے

○ سوسار دی ہک لوہار دی

ترجمہ: کمزور دی سو چوٹ تے طاقتور دی ہک چوٹ برابر ہوندا نہیں

○ سوکن بھلی، سویتلا بُرا

ترجمہ: سوکن نالوں اولاد زیادہ خطرناک ہوندا اے

○ سوکن سہیلی نہیں، مترائی ماں نہیں، بھر جائی بھین نہیں

ترجمہ: ایہناں تیاں رشتیاں وچ پیار محبت گھٹ ای ہوندا اے

○ سوکن مکھی دی وی نہ بھلوے

ترجمہ: سوکن چنگی وی ہووے تے برداشت نہیں ہوندا

○ سی سیالہ کُتی رُتی، نہ سرتے پگ نہ پیرے جتی

ترجمہ: سردی دے موسم وچ ہر شے وی کمی محسوس ہوندا اے

(ش)

- شام دے مُردے نوں کتنا رویئے
ترجمہ: عمر بھر دا جھگڑا ہووے تے بندہ کئی کو شکایت کر سگدا اے
- شریک دی کندھ ڈھاؤ بھانویں اپنے اُتے آپوے
ترجمہ: دشمن دا نقصان کرو بھانویں اپنا وی اوس توں ودھ ہو جائے
- شکر خورے نوں شکر موزی نوں ٹکڑ
ترجمہ: رب نیک بندے نوں نیک صلہ دیندا اے تے بُرے نوں بُرا بدلہ
- شکل مومنناں کر توت کافراں
ترجمہ: ظاہر دا نیک پر اندر ولوں برا بندہ
- شہر جیہناں دے ویسے ہاں جی ہاں جی کیجئے، اُٹھ ملی لے گئے توبہ توبہ کیجئے
ترجمہ: بندہ جس جگہ اتے رہ رہیا ہووے او تھوں دے لوکاں نال بنا کے رکھے
- شیخ چندال نہ چھوڑے، مکئی نہ چھوڑے ورل
ترجمہ: لاپٹی بندہ لالچ کرن توں باز نہیں آؤندا
- شیر بکری دا ہک پتین تے پانی پینا
ترجمہ: معاشرے وچ عدل انصاف دا بول بالا ہونا
- شیطان آندیاں ڈھل نہ لگے
ترجمہ: غصہ آجائے تے جھگڑا شروع ہوندیاں دیر نہیں لگدی
- شطان ہر جاتے موجود اے
ترجمہ: گناہ دا امکان ہر تھاں رہندا اے۔ بندہ کسے ویلے وی بہک سگدا اے
- صبح دا بھلا شام نوں گھر آجائے تے اوہنوں بھلانا نہ آکھو۔
ترجمہ: بندہ برائی کر کے سو جائے تے اوہنوں برا نہ آکھو
- ضرورت دے ویلے کھوتے نوں پیو آکھنا
ترجمہ: جتھے اپنی غرض ہووے او تھے بُرے بندے دی خوشامد وی کرنی پیندی اے

(ع)

- عطار دی شیشی، مداری ڈی پٹاری
ترجمہ: عطار دی بوتل تے مداری دی پٹاری دا کوئی اعتبار نہیں ہوندا

- عقل تکدرا رہیا تے بخت کھادا پیا
 ترجمہ: دولت کے دا ورثہ نہیں۔ رب دی ذات جس نوں چاہوے دے دیوے
 ○ عقل وڈی کہ مجھ
 ترجمہ: نا سمجھ بندے دی ضد ول اشارہ اے
 ○ غرض دا دیوانہ اپنا راگ گائے
 ترجمہ: جس بندے نوں کوئی غرض ہووے اوہدی ہر گل وچ اپنی غرض دل اشارہ ہوندا اے
 ○ غرض نہاری لے بجن دے گھر ویندی
 ترجمہ: مطلب پرستی بندے نوں ہر تھاں تے لے جاندی اے
 ○ غریباں روزے رکھے، دن وڈے ہو گئے
 ترجمہ: آزمائش دیاں گھڑیاں توقع توں زیادہ طویل ہو جانا
 ○ غریب نوں ہر شے سونا
 ترجمہ: غریبی وچ ہر معمولی شے وی بڑی اہمیت والی چلیدی اے

(ف)

- فاتحہ نہ درود، کھانے نوں موجود
 ترجمہ: بغیر محنت دے جو مل جائے اوہ لین لئی ہر ویلے تیار ہونا
 ○ فاتحہ نہ درود، مر گئے مردود
 ترجمہ: بڑے بندے توں چھٹکارے ول اشارہ اے
 ○ فالوہ کھان گلیاں دند ڈھیندے نیں تے ڈھین دیو
 ترجمہ: بغیر محنت توں جو کچھ ملے، لے لینا چاہیدا اے
 ○ فقیر اپنی بھنگلی وچ مست
 ترجمہ: ہر بندہ اپنے حال وچ مست رہنا چاہندا اے
 ○ فقیر دی کملی وی دو شال اے
 ترجمہ: غریب بندہ بڑا قناعت پسند تے صابر ہوندا اے
 ○ فقیر شہر دا برقعہ اے
 ترجمہ: اللہ دا بندہ یعنی کوئی فقیر درویش بستی یا شہر دا محافظ ہوندا اے
 ○ فوج دا آگاتے جج دا پچھا بھارا ہے

ترجمہ: فوج ہمیشہ اگانہ نوں حملہ کر دی اے یعنی فوج اگے تے کمانڈر پچھے ہوندا اے پر جنج وچ لاڑا اگے تے جانجیاں دی فوج پچھے ہوندی اے

(ق)

○ قاضی دا پیادہ گھوڑ سوار

ترجمہ: حاکم یا افسردے ماتحت ملازم، حاکم یا افسرنالوں ددھ رعب دکھاندے نیں

○ قاضی دو گواہاں تے راضی

ترجمہ: خوشی ہووے یا مقدمہ قاضی نوں ہر حال وچ قانون دے تقاضے پورے کرنے پیندے نیں

○ قاضی رشوت تے راضی

ترجمہ: بے ایمان افسراں دے رویے ول اشارے اے

(ک)

○ کابل دے بلے کابل بھلے

ترجمہ: چنگے یا بُرے بندے اپنے شروچ ای چنگے یا بُرے ہوندے نیں، باہر نکل کے اوہناں دی پچھان مک جاندی اے

○ کاٹھ دی مورتی، گلے موتیاں دا ہار

ترجمہ: بند شکل تے بد صورت بندے دا بناؤ سنگار کرنا

○ کاٹھ دی ہانڈی ہک واری چڑھدی اے

ترجمہ: دھوکھا یا دغا بازی اکو وار فائدہ دیندی اے۔ آخر بندے دا پول کھل جاندا تے اوہ نقصان اٹھاندا اے

○ کلفند دی بیڑی اج نہیں تے کل ڈبی

ترجمہ: ناپائیدار شے بھروسے دے قابل نہیں ہوندی

○ کلفند دی بیڑی کدی پار نہیں چڑھی

ترجمہ: ناپائیدار شے اُتے بھروسہ نہیں کیتا جا سکدا

○ کال دے تھہ کمال، نہ بڈھا، نہ بچہ، نہ جوان

ترجمہ: کال یا قحط پے رہیا ہووے تے ساریاں لوکاں دا حال اکو جیسا ہوندا اے

○ کالے بدل ڈراؤنے بگے بدل فقیر

ترجمہ: لوک عام طور تے کالے بدلاں نوں خطرناک تے سفید بدلاں نوں رحمت دا مینہ وسان
والے سمجھدے نیں

○ کالے ڈنگیاں پانی نہیں منگدا

ترجمہ: کسے بہت ای برے تے انتقام لین والے پتھر دل بندے بارے آکھدے نیں اوہ جدوں
وار کرے گا سخت کرے گا

○ کانا مینوں نہ بھاوے، الٹا کانا مینوں پر ناوں آوے

ترجمہ: کسے بندے نال نفرت ہووے پر اوہ ای بندہ بار بار سامنے آوے

○ کلنی نوں کان کھڑیا ہوندا اے

ترجمہ: برے بندے نوں اپنی برائی دا پتہ ہوندا اے

○ کانے تے لنگے دی بک رگ ودھ ہوندی اے

ترجمہ: کانے تے لنگے بندے عام طور تے شراتی ہوندے نیں تے شرارت ضرور کردے نیں

○ کپڑا پانا سائیاں دا، دھوبی دا بچھو گیا

ترجمہ: بے گانے نقصان دی کسے نوں پرواہ نہیں ہوندی

○ کل دے جوگی موڈھے موڈھے لٹاں

ترجمہ: چھوٹی عمر وچ وڈا کم کرنا

○ کپتے بازو نال تلوار دا، لڑے فوج نال سردار دا

ترجمہ: کارگزاری چھوٹیاں دی تے نال وڈے لوکاں دا مشہور ہو جانا

○ کتنا آؤندا نہیں، لگی پونیاں بنان

ترجمہ: کسے کم دی شد بدھ نہ ہونا پر اوسنوں ہتھ پالینا

○ کتنا نہ دیکھے نہ بھونکے

ترجمہ: برے بندے توں اپنے آپ نوں بچاؤ

○ کتاوی پوچھل بھوا کے ہندا اے

ترجمہ: بندے نوں صفائی دا خاص خیال رکھنا چاہیدا اے۔ کتے جیہا حقیر جانور وی کسے تھال بہن

توں پہلاں جگہ صاف کر لیندا اے

○ کدے ناخن نالوں گوشت جدا ہو یا اے

ترجمہ: رشتے داراں نال کدی تعلق وگڑ وی جائے پر اخیر صلح صفائی ہو جاندی اے

○ کجھ ہتھال دا تا کم آگیا

ترجمہ: صدقہ خیرات دین نال وڈیاں وڈیاں مصیبتاں مل جانیاں نیں
○ کماں دا لکھیا مل نہیں سکدا

ترجمہ: تقدیر وچ جو لکھا ہووے اوہ ہو کے رہندا اے
○ کنگ بوڑے، کنگ تارے، بڈواتاں ترے جے کنگ چھوڑے

ترجمہ: برے بندے دی سنگت سراسر نقصان دیندی اے
○ کسے دا گھر سڑے، کسے دے گھر جنج چڑھے

ترجمہ: کسے دا نقصان ہووے تے اوہدے اُتے کوئی خوشی مناوے
○ کسے وی رن مرے، کسے دا بخت ترے

ترجمہ: کسے دے تباہ ہون اتے کسے نوں خوشی ہووے
○ کم کھائے غم نہ کھائے

ترجمہ: گھٹ کھان نال صحت چنگی رہندی اے
○ کنڈے گڈے مگر دے، امید رکھی امب دی

ترجمہ: بدی کر کے نیکی دی امید رکھنا
○ کنوارے دی سدا بسنت

ترجمہ: آزاد بندہ ہر ویلے موج بہار وچ رہندا اے
○ کوٹھے والا روئے، چھیری والا سوئے

ترجمہ: امیر بندے نوں سو غم فکر ہوندے نیں پر غریب قناعت پسند ہوندا اے ایس لئی سکھ دی
نیندر سوندا اے

○ کوڈی نہیں پلے، اسیں سیرنوں چلے

ترجمہ: غریب بندے دا شاہ خرچ بنا

○ کوڑا تھوہ تھوہ، مٹھا ہپ ہپ

ترجمہ: ماڑی شے کوئی نہیں لیندا، ہر کوئی اچھی شے دی خواہش رکھدا اے

○ کولمو دا داند، گھر وچ پنجاہ کوہ سفر

ترجمہ: غریب بندہ ہر ویلے گھر دیاں مشکلاں وچ گھریا رہندا اے

○ کھا گیا بندر، مکالا ریچھ دے منہ

ترجمہ: اپنا نقصان کر کے دوسے نوں بدنام کرنا

○ کھائے بکری ہار، سکا لکڑی ہار

ترجمہ: اچھی تے زیادہ خوراک کھان دے باوجود صحت ولوں کمزور ہونا

○ کھٹی لسی پیسیجے، گوانڈ شریکا کیجے

ترجمہ: اپنا نقصان کر کے دے دا وی نقصان کر دینا۔ نقصان برداشت کر لینا پر شریکے سامنے نہ جھلنا

(گ)

○ گال نوں سنگ بھارے نہیں ہوندے

ترجمہ: والدین نوں اولاد دی پرورش اوکھی نہیں لگدی

○ گال نہ وچھی نیند راجھی

ترجمہ: جس بندے حیاتی دے چوکھے وساگل نہ اکٹھے کہتے ہون اوہ ہمیشہ سکھ دی نیند سوندا اے

○ گان والے دامنہ پچن والے دے پر

ترجمہ: بندہ اپنی عادت تے فطرت نوں نہیں چھڈ سکدا

○ گرو گرو رہے چیلے دی گرو بن گئے

ترجمہ: استاد دے فیض پاروں شاگرد وی پے عمدے اُتے پہنچ جانداے نیں

○ گڑتے کھیاں ہونیاں نیں

ترجمہ: کسے بندے کول دولت آجائے تے اپنے پرانے سارے نیڑے آجانداے نیں

○ گڑ کھان نال جو مرے اوہنوں زہر دین دی کیہ لوڑ اے

ترجمہ: کوئی کم نرمی نال ہو سکدا ہووے تے سختی دی لوڑ نہیں ہوندی

○ گڑ نہ دے پر گڑ درگیاں گلاں تے کر

ترجمہ: کسے نوں کچھ نہ دے سکے پر زبان تے مٹھی رکھنی چاہیدی اے

○ گندی بوٹی دا گندہ شوربا

ترجمہ: بڑے بندے دی اولاد دی بری ہوندی اے۔ برے کم دا نتیجہ وی برا ای ہوندا اے

○ گنگے دیاں رمزاں گنگے دی ماں ای جانے

ترجمہ: ہر بندے نوں اوہدی طبیعت دے مطابق ای یار ملداے نیں

○ گھر بیوی بھونڈر، گھر کتیاں جوگا

ترجمہ: گھر دی رن آوارہ ہووے تے گھر برباد ہو جاندا اے

○ گھر دا پیر ہولا

- ترجمہ: اپنیاں نالوں دو جیاں دی زیادہ عزت کرنا
 ○ گھر دا شیر، باہر دی بھینڈ
- ترجمہ: جدوں کوئی اپنیاں اُتے رعب پاوے پر گھرتوں باہر اوہدی کوئی حیثیت نہ ہووے
 ○ گھر دی کھنڈ کریر والی، چوری دا گڑ مٹھا
- ترجمہ: حرام دے مال وچ حلال نالوں زیادہ مزہ آؤندا اے
 ○ گھر دی گھرائن مارے، راکھا وچارا کیہ کرے
- ترجمہ: اپنے گھر چوں ای نقصان ہون لگ پوے تے بندہ کیہ کر سکدا اے
 ○ گھر دی مرغی دال برابر
- ترجمہ: گھر دی شے وی زیادہ قدر نہیں ہوندی
 ○ گھر قابو رکھو، چور نوں چور نہ آکھو
- ترجمہ: اپنے گھر دے حالات نوں ٹھیک رکھو باہروں کوئی وگاڑ نہیں پا سکدا
 ○ گھر نہ بار، میاں نمبر وار
- ترجمہ: مفت دا رعب جمانا
 ○ گھروں میں آواں سیرٹے توں دیویں
- ترجمہ: جدوں کسے گل دی وقت توں پہلاں خبر ہو جاوے
 ○ گھڑی گھڑی دے گھڑیاں
- ترجمہ: وقت کسے دی ملکیت نہیں، بدلدار ہندا اے
 ○ گھڑی وچ اولیا، گھری وچ بھوت
- ترجمہ: متزلزل مزاج آدمی ہونا، طبیعت وچ ٹھمراؤ نہ ہونا۔ گھڑی وچ تولہ، گھڑی وچ ماشہ
 ○ گھوڑا گھر وچ مل منڈی
- ترجمہ: بغیر دیکھیاں کسے شے دی تعریف کرنا
 ○ گھوڑیاں دے گھر دُور نہیں
- ترجمہ: گھوڑا طاقتور ہون پاروں زیادہ سفر چھتی کر سکدا اے
 ○ گھوڑے کھوتے اکو بھاؤ
- ترجمہ: برے بھلے وچ فرق نہ رکھنا
 ○ گھوڑے گھوڑے لڑے موچی دی زین گئی
- ترجمہ: طاقت ور آپس وچ لڑن تے کمزور وی نالے مارے جاندے نیں

○ گھوڑے گئے تہاں کھوتیاں دا راج آیا
ترجمہ: جدوں شریف دی تھال کوئی کمینہ بندہ سردار بن جائے۔

(ل)

○ لاشھی مارن نال پانی جدا نہیں ہوندا
ترجمہ: خون دے رشتے وقتی نا اتفاقیاں نال ٹٹ نہیں جاندے
○ لدی وی دے تے لدائی وی دے، اوہ وی دے جیہڑا توڑ چھڈ آوے
ترجمہ: کسے بندے کولوں بہت زیادہ ناجائز فائدہ اٹھانا
○ لکھے موسیٰ پڑھے خدا (خود آ)
ترجمہ: اجیہے ڈھنگ وی لکھائی کرنا کہ کسے دی سمجھ وچ نہ آوے
○ لگ گیا تیر، نہ لگاتے تیکا
ترجمہ: کسے حیلے بہانے نال کم ہو گیا تے واہ واہ نہ ہو باتے کوئی حرج نہیں، تجربہ ای سی
○ لگیں دے بیلی، تھو سنگھ تے بوٹا تیلی
ترجمہ: نالائق بندیاں دے یار وی اوہناں ورگے ای ہوندے نیں
○ لگیں مستیاں گالز امام
ترجمہ: کسے معاشرے دے جدوں زوال دے دن آؤندے نیں تے نالائق لوگ رہن پھرن لئی اگے
آجاندے نیں

○ لو کالا، سویلے آ

ترجمہ: بندے نوں اپنی طاقت دے مطابق ای کم کرنا چاہیدا اے

○ لومڑی دا شکار شیر دا سامان

ترجمہ: کسے وی مہم لئی مکمل طور تے تیار رہنا

○ لنڈی چڑھی خصم خدا

ترجمہ: بے ہودہ بندے نال کوئی وی واسطہ رکھن یا رشتہ جوڑن تے راضی نہیں ہوندا

(م)

○ ماں دا پیٹ کسہار دا آوا، کوئی گورا، کوئی کالا

ترجمہ: اک ماں پیو دی اولاد رنگ تے عات تہاں توں دکھ دکھ نظر آؤندی اے

○ ماں دی نہ باپ دی، جیہڑی نہ اپنے آپ دی

ترجمہ: بے وفا بندہ کدی کسے دا نہیں ہوندا

○ ماں موٹی د کھمبے، دھیموناں دھی

ترجمہ: حیثیت نالوں وڈا کم کرنا

○ ماں نہ سوئی، ماسی سوئی

ترجمہ: ماں تے ماسی دا پیار اکو جیہما ہوندا اے

○ ماداں پتراں وچ پئی لڑائی، لوکال بھجھیا پئی جدائی

ترجمہ: قریبی رشتے داراں وچ لڑائی ہو سکدی اے۔ پر اوہ کدے وی اک دوجے توں ہمیش لئی

و کھ نہیں ہو سکدے۔ جیویں آکھدے نیں نسواں نالوں ماس کدے و کھ نہیں ہويا۔

○ مٹی دا گھڑ لوو ٹھوک و جا کے

ترجمہ: کوئی شے خریدن لگیں سوچ سمجھ کے احتیاط کولوں کم لوو۔

○ مجرد سب توں اعلیٰ، جیہدا لڑکانہ بالا

ترجمہ: کوارا بندہ عیال داری دے بھنجنھٹاں توں ویسلا ہوندا اے

○ پھمھی دے جائے نوں ترنا کون سکھائے

ترجمہ: فطری کم اپنے آپ آجاندے نیں

○ مرد مکان تے گھوڑا تھان

ترجمہ: بندے دی عزت اپنے گھر وچ تے گھوڑے دی عزت میدان وچ ہونی چاہیدی اے

○ مرے تاں شہید مارے تاں غازی

ترجمہ: جیہڑا بندہ اعلیٰ مقصد واسطے جان تلی تے رکھ کے نکل آوے اوہنوں زندگی تے موت

دونوں صورتاں وچ کامیابی مل جاندی اے

○ مسجد ڈھیہ گئی محراب رہ گئی

ترجمہ: اصل شے مٹ گئی، نشانی باقی رہ گئی

○ مول نالوں بیاج ودھ جانا

ترجمہ: اصل نالوں زیادہ آمدن ہونا۔ بندے نوں اپنی اولاد نالوں پوترے زیادہ پیارے ہوندے

نیں

○ من حرام تے حجت ڈھیر

ترجمہ: کم نہ کرنا ہووے تے اوہدے سو حیلے بہانے پیدا کر لئے جاندے نیں

○ من دی بار بار، من دی جیت جیت

ترجمہ: حوصلہ قائم رہوے تے بندہ ہارنوں وی جت وچ بدل سکدا اے
○ منہ آئی گل روکئی گناہ

ترجمہ: سچ بولن دی ہمت ہووے تے سب دے سامنے بول دیو
○ منہ اُتے نائی، کنڈ پچھے دشمن جانی

ترجمہ: بندے دے سامنے تعریف تے بعد وچ غیبت کرنا
○ منہ توں لتھی لوئی، کیہ کرسی کوئی

ترجمہ: اک واری بندہ بے شرم ہو جائے تے فیروہنوں کسے دا لحاظ نہیں رہندا
○ منہ وچوں نکلی گل پرائی

ترجمہ: راز صرف اوہوں تک راز اے جدوں تک اپنے کول ہووے
○ موئے شیرنالاں زندہ بلی چنگلی

ترجمہ: طاقتور بندے دا رعب اوسدی زندگی تک ای ہوندا اے
○ مویا پتر پرایا، روندیاں دکھ نہ آیا

ترجمہ: پرانے دے نقصان دی کسے ہورنوں پرواہ نہیں ہوندی
○ میاں بیوی راضی تے کیہ کرسی قاضی

ترجمہ: دو بندے آپس وچ راضی ہون تے تیجے نوں دخل دین دی کیہ لوڑ اے
○ میاں مکائے، بیوی اڈائے

ترجمہ: فضول خرچ بیوی بندے نوں وی خرچ کر چھڈ دی اے
○ میاں گھر نہیں، بیوی نوں ڈر نہیں

ترجمہ: مالک یا افسر غیر حاضر ہووے تے ماتحت لوک موجاں کر دے نہیں
○ میاں مٹھو۔ پڑھنا تاں پڑھو، نہیں پڑھنا تے پنجرہ خالی کرو

ترجمہ: کم کرنا ہووے تے زیادہ ولایاں وچ نہیں پوی دا
○ میاں تک کہن نوں تیار، بیوی نتھ گھڑان نوں تیار

ترجمہ: میاں بیوی دوہاں وی آپس وچ بیزاری دا ہونا
○ میری کیتی میرے اگے تیری کیتی تیرے اگے

ترجمہ: ہر بندے نوں اوہدے عملوں دی سزا یا جزا ملدی اے
○ میرے لعلوں دے سو سو یار، قصائی، جلاہا تے گھمیار

ترجمہ: کسے بندے دی سنگت معمولی جیسے بندیاں نال ہونا

○ میں میں کردی بکری الٹی کھل لہاوی

ترجمہ: غرور داسر ہمیشہ نیواں ہوندا اے

(ن)

○ نادان دوست نالوں دانا دشمن بھلا

ترجمہ: بے وقوف دوست نالوں عقلمند دشمن چنگا ہوندا اے کیوں جے اوہدیاں چالاکیاں توں وی بندہ بہت کجھ سکھدا اے

○ نالائق پتراں دے بستے بھارے

ترجمہ: بندہ بے کار وی ہووے تے اپنے آپ نوں بڑا مصروف دسد اے

○ نال بدنام چڑیاں دا پھٹ کھاوا چنڈورا

ترجمہ: نقصان کوئی کرے تے بدنامی کے بے تصور دی ہو جائے

○ نال پیراں دا کھا بجاور گئے

ترجمہ: کے دوجے بندے دی حیثیت کولوں کوئی فائدہ حاصل کرنا

○ نال وڈے تے ورشن چھوٹے

ترجمہ: کے شے دی مشہوری تے ہووے پر اصلوں اوہ شے اوئی چنگی نہ ہووے

○ نانی یاد آونا

ترجمہ: بھاری مصیبت دا آونا۔ اوکھے ویلے بزرگاں دیاں دعاواں نوں یاد کرنا

○ نکامنہ وڈی گل

ترجمہ: کم حیثیت بندے دا کوئی وڈا دعویٰ کرنا۔ یا وڈی گل کرنا

○ نک کچی جیوے بھیڑے حال

ترجمہ: بدنام بندے دی ساری حیاتی مندے حال ای گزر دی اے۔ بھائیں اوہ کنا نیک ای کیوں

نہ بن جائے

○ نک کپے دا کھائے، اوچھے دانہ کھائے

ترجمہ: بدنام بندے دا احسان بھائیں لے لو پر کینے بندے دا احسان کردی نہ لوو۔

○ نکلی ہوٹھوں، چڑھی کوٹھوں

ترجمہ: راز والی گل اک واری مومنوں نکل جائے تے فیراوہ مشہور ہو جاندی اے

○ شکا سب توں چنگا

ترجمہ: اوسے نوں اج چنگا آکھیا جاندا اے بیہر طرا دؤا بد معاش ہووے

○ نواں جوگی کنیں کاٹھ دیاں مندر اں

ترجمہ: بندہ جوان وی ہووے تے شوقین مزاج وی، نوں نوں کم کردا رہندا اے

○ نواں حکیم دیوے افیم

ترجمہ: نا تجربہ کار حکیم دے علاج نال صحت زیادہ خراب وی ہو سکدی اے

○ نواں نمازی، پانی دا کھلپا

ترجمہ: کوئی وی کاروباریاں کم کریئے تے پہلاں چیلوں کجھ خرچ کرنا پیندا اے

○ نواں نواب دماغ اسمانیں

ترجمہ: کسے بندے کول اچانک دولت آجائے تے اوہدا دماغ خراب ہو جاندا اے

○ نو سو چوہے کھا کے بلی حج نوں چلی

ترجمہ: کسے وڈے گنگار دا بستے گناہ کر کے توبہ کر لینا

○ نوکراں دے چاکر، چاکراں اگے کجھ کجھ

ترجمہ: امیر بندے دے نوکروی اپنے آپ نوں افسر سمجھدے نیں

○ نوکری دی جڑ زمین توں نوگڑ اُپتی

ترجمہ: نوکری یا ملازمت ہمیشہ لئی نہیں ہوندی۔ کسے ویلے وی مک سکدی اے یا آخر ریٹائر ہونا

ہوندا اے

○ نوکوہ دریا سُتھن موڈھے تے

ترجمہ: کسے کم لئی بہت ای پہلو فکر مند ہونا تے اوہدے لئی احتیاطی تدابیر کرنا

○ نو نقد نہ تیراں ادھار

ترجمہ: بندہ کوئی شے گھٹ لے لوے پر ادھار نہ کرے

○ نونہ کواری، سس واری واری، نونہ آئی ویابہی پے گئی خواری

ترجمہ: غرض ہووے تے بندہ بڑا خوشامد کردا اے۔ مطلب نکل جاوے تے طوطے وانگولوں اکھیاں

پھیر لیندا اے

○ نوں کمانی گڑ نالوں مٹھی

ترجمہ: کوئی وی گل نوں ہووے تے اوہ بڑے شوق نال سنی جاندى اے

○ نہ جائے نہ جمائے، سر کھپاون آئے

ترجمہ: کسے دے کم وچ خواہ مخواہ دخل دے کے مصیبت اپنے گل پالینی

○ نہ سدی نہ بچھی، آئی نڈھے دی پھپھی

ترجمہ: بن بلائے کسے دے گھر جانا۔ یاں مطلب نہ ہون دے باوجود کسے دے کم وچ دخل دینا

○ نہ ہک ہسا نہ ہک روندا

ترجمہ: کلیاں رونا تے کلیاں ہسا فضول اے۔ انسان دکھ درد تے خوشیاں دا شریک اے

○ نیم حکیم خطرہ جان۔ نیم ملاں خطرہ ایمان

ترجمہ: کوئی بندہ کسے کم دا سیانا نہ ہووے اوہدے وس پیاں معاملہ خراب ہو سکدا اے

(و)

○ واہ میاں کالے، خوب رنگ نکالے

ترجمہ: مکار بندہ ہر ویلے نویں نویں کرتب دکھاندا اے

○ واہ وا میاں بانکے، گلے سو سو ٹانکے

ترجمہ: غریب بندے نوں طعیناں دا نشانہ بنان گلیاں آکھدے نیں

○ وقت آیا نہیں ٹلدا

ترجمہ: موت دا اک وقت مقرر اے

○ وقت پوے تے بندہ کھوتے نوں وی پیو آکھ سکدا اے

ترجمہ: اوکھے ویلے غرض کڈھن لئی کینے جیسے بندے دی وی خوشلمہ کرنی پے جاندی اے

○ وقت پوے تے دوست دشمن چا پدا اے

ترجمہ: دوست تے دشمن دی صحیح پہچان مشکل ویلے وچ ای ہوندی اے

○ وقت دا رونا وقت دا ہسا

ترجمہ: ہر کم اپنے ویلے اُتے سوہنا لگدا اے

○ وقت گزر گیا، گل رہ گئی

ترجمہ: ویلا چنگا ہووے یا مندا، لنگھ جاندا اے تے پچھے یاداں رہ جاندیاں نیں

○ وڈی موٹی تاں فرشتے گھر ڈٹھا

ترجمہ: گھر وچوں کوئی وڈا بندہ مرجائے تے ساریاں نوں اپنی موت یاد آ جاندی اے

○ وڈے بھانڈے دی کھرچن وی وڈی ہوندی اے

ترجمہ: امیر آدمی غرمت دا شکار ہو جائے تاں وی اوہدے نخرے امیراں والے ای رہندے نیں

○ ویلے دیاں نمازاں کویلے دیاں نکراں

ترجمہ: ہر شے اپنے موقع محل دے مطابق چنگی لگدی اے

(۵)

- ہاتھی پھرے گراں گراں، جس دا ہاتھی اس دا ناں
ترجمہ: ہر شے دی پچھان اوہدے اصل مالک دے ناں توں ہوندی اے
- ہاتھی دی نکر ہاتھی سہندا اے
ترجمہ: امیر بندے دی یاری یاں دشمنی امیر بندے نال ہوندی اے
- ہاتھی وے پیر وچ سب دے پیر
ترجمہ: امیر بندے دا ہر کوئی فرمانبردار ہوندا اے
- ہاتھی دے دند کھان دے ہور، وکھان دے ہور
ترجمہ: ظاہر کجھ ہور باطن کجھ ہور۔ دھوکھا دینا
- ہانڈی نہ روٹی، سب پت کھوٹی
ترجمہ: غریبی وچ اپنی عزت دی حفاظت کرنا وی اوکھا ہوندا اے
- ہتھ پرانے کھونسٹرے۔ بے سنتا ہوری آئے نیں
ترجمہ: بے کارتے کتھے بندے ول اشارہ اے
- ہتھ پیر بچاؤ، موڑی نوں لڑاؤ
ترجمہ: دشمن نوں تکلیف دینی ہووے تے عقل کولوں کم لوو۔
- ہتھ وی روٹی، سرتے سوٹی
ترجمہ: کمینہ بندہ احسان کر کے بار بار یاد کراندا اے
- ہتھ وچ کاسا منگن توں کیہ ساسا
ترجمہ: گداگری وچ شرم کلہدی
- ہتھ وچے نیں، ذات نہیں وپچی
ترجمہ: نوکری کرنی اے، گالیاں نہیں سننیاں
- ہتھیلی تے سروسوں جمانا
ترجمہ: مشکل کم نوں ہتھیتی کرن دے موقعے اُتے بولدے نیں
- ہراوی دا پیو، چڑاوی دا دادا
ترجمہ: جدوں کسے دے نال کوئی غرض نہ ہووے تے آکھدے نیں

- ہر عیب جیہڑا سلطان پسند کرے ہنر ہوندا اے
- ترجمہ: بادشاہ بری گل وی پسند کرے تے اوہنوں فن دا درجہ مل جاندا اے
- ہر واری گڑ مٹھائی مٹھا
- ترجمہ: چنگلی گل ہمیشہ چنگلی ہوندی اے
- ہر یاڑ ہاتھی حاکم چور، دونویں وگڑے ہو رہ نہ تھوڑ
- ترجمہ: چنگلی ہاتھی فصل تباہ کرے، حاکم رشوت لوے تے عوام دی حالت اصولوں ای وگڑ جانندی اے
- سدے سدے گھر وسدے
- ترجمہ: گھر وسانا تل ای ممکن اے جدوں دونویں جی اک دوجے نال راضی ہون
- بہکامن پنجاہ جیہما
- ترجمہ: تھوڑی شے نوں بہتا سمجھنا
- بہک انار سو بہار
- ترجمہ: کوئی شے تھوڑی ہووے پر اوہدی خواہش کرن والے بستے ہون
- بہک انگور، سو ڈیموں
- ترجمہ: کسے شے دی بھال وچ ودھیر اوکھت دیکھنی
- بہک تندرستی ہزار نعمت
- ترجمہ: صحت توں وڈی کوئی شے نہیں
- بہک در بند، سو در کھلا
- ترجمہ: بندہ روزی دی تلاش لئی تڑے تے رب دی ذات سو وسیلے بنا ویندی اے
- بہک دم سو کم
- ترجمہ: جدوں اکٹھے بندے دے ذمے بہتے کم لگے ہون
- بہک صدقے میں اپنے یاراں، بہک صدقے اوہناں دے مجلس داراں
- ترجمہ: کسے نال یاری لائیے تے فیر اس دے رشتے داراں دا وی غلام بنا پیندا اے
- بہک کوٹھڑی دو جا کھڑ پدے
- ترجمہ: جدوں کسے دی نیکی دا جواب برائی نال دتا جائے
- بہک منگنا دو جا حلوے دی خبر
- ترجمہ: بندہ، ہیکھ منگے تے جو اس نوں مل جائے کافی سمجھے۔ بھکاری نوں چنگلی شے دی طلب

نہیں کرنی چاہیدی

○ ہک نانہہ سو مسکھ

ترجمہ: کسے نوں لارا لان یا جھوٹا وعدہ کرن نالوں انکار کر دینا بہتر اے۔ ایہدے وچ ای آرام اے۔

○ ہک ہتھ اگے، ہک ہتھ پچھے

ترجمہ: بہت زیادہ غریبی ہونا

○ ہمت مرداں، مدد خدا

ترجمہ: ہمت تے کوشش نال کم شروع کریئے تے اللہ دی ذات ہر مشکل آسان کر دیندی اے

○ ہنرمند ہنرمند، بے ہنر ہووے خر

ترجمہ: ہتھ نال کم کرن والا کامیاب ہوندا اے۔ بے ہنر دی کوئی قدر تے عزت آور نہیں ہوندی اے

○ ہنگاوی، پیچ من کھاوئی

ترجمہ: اوس بیمار بارے آکھدے نہیں بیہوشا راج کے کھاندا ہووے تے اپنے آپ نوں بیمار وی آکھ

○ ہنگ نہ پھسکھی رنگ چڑھے چوکھا

ترجمہ: گھٹ خرچ یا مفت وچ چنگا کم ہو جانا

○ ہوٹھاں چوں ددھ دی بو نہیں گئی

ترجمہ: وڈیاں دی پرہیا وچ کوئی گھٹ عمر دا بندہ گل کرے یا کوئی باللاں ورگی گل کرے تے اوہنوں ٹوکسن لئی بولدے نہیں

○ ہوٹھ چڈیاں پیاس نہ بجھے

ترجمہ: غریب دی تھوڑی جیسی امداد نال کجھ نہ بنے

○ ہولا کھائے منہ ہتھ کالے

ترجمہ: بڑے کم نال بدنامی ہوندی اے

○ ہوندی دا پیو، ان ہوئی دی ماں

ترجمہ: دنیا وچ بندے دی پچھان پیو دے نال نال ہوندی اے۔ بھانویں بندہ کنا وی لمیر ہووے

لوکی اوہنوں اوہدے پیو دے حوالے نال یاد کر دے نہیں۔ ماں دا کوئی نال نہیں لیندا

(۱)

○ یار دی یاری نال کم رکھو، عملاں نال نہیں
ترجمہ: دوستی نبھانی ہووے تے آکو طریقہ اے کہ یار نوں اوس دے چنگے بُرے کماں سمیت
قبول کرو۔

○ یاری اوٹھاں والیاں نال تے دروازے جھکے
ترجمہ: امیر بندے نال یاری ہووے تے اپنے آپ نوں اوس دے معیار دے مطابق بنانا پیندا
اے۔ ورنہ ایسہ یاری تکلیف دیندی اے۔

